

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

POŠKOZENÍ A ZVÝHODNĚNÍ VĚŘITELE

Michaela Miklášová

Plzeň, 2013

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

POŠKOZENÍ A ZVÝHODNĚNÍ VĚŘITELE

Michaela Miklášová

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. Jiří Teryngel,

katedra trestního práva,

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vytvořila zcela samostatně s využitím literatury a zdrojů informací vyjmenovaných v níže uvedeném seznamu.

V Plzni dne 28. března 2013

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce panu JUDr. Jiřímu Teryngelovi, a to za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a připomínky, kterými přispěl k jejímu vypracování.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Poškození a zvýhodnění věřitele mezi úpadkovými delikty	5
2.1. Pojem úpadek a insolvenční řízení	10
2.3. Trestný čin poškození věřitele.....	14
2.4. Trestný čin zvýhodnění věřitele	34
3. Historický vývoj ochrany věřitele v trestním právu.....	39
3.1. Stručný přehled vývoje ochrany věřitele do roku 1852.....	39
3.2. Zákon č. 117/1852 Ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích	43
3.3. Trestní zákon č. 86/1950 Sb.	46
3.4. Trestní zákon č. 40/1961 Sb.	48
4. Ochrana věřitele v právním řádu.....	52
4.1. Ochrana věřitele v občanském právu	52
4.1.1. Odporovatelnost právních úkonů	54
4.1.2. Zajišťovací instituty	56
4.1.3. Změny v oblasti ochrany věřitele v Novém občanském zákoníku	58
4.2. Ochrana věřitele v obchodním právu	59
4.3. Ochrana věřitele vzhledem k § 12 odst. 2 TrZ	60
5. Komparace s vybranou zahraniční právní úpravou.....	63
5.1. Srovnání se slovenskou právní úpravou	63
5.2. Srovnání s německou právní úpravou	66
6. Ochrana věřitele v evropském právu.....	68
7. Závěr	70
8. Resumé.....	73
9. Seznam použité literatury.....	75

1. Úvod

Hospodářskou trestnou činnost lze s jistou mírou nadsázky nazvat jakýmsi „fenomémem dnešní doby“. Spolu s rozvojem ekonomiky a tržního hospodářství dochází k prohlubování sociálních rozdílů ve společnosti, jednotlivé sociální vrstvy společnosti se od sebe stále více vzdalují, stejně tak jako vznikají citelné rozdíly mezi životními úrovněmi jednotlivých sociálních skupin. Majetková a hospodářská trestná činnost představuje negativní dopad vývoje společnosti, kdy je nejčastějším cílem pachatelů získání majetkového prospěchu a spolu s tím také určité zvýšení životní úrovně. Pojem ekonomická kriminalita bývá s pojmem hospodářská kriminalita širokou veřejností často zaměňován a nelze říci, že je tento přístup zcela nesprávný, ale zároveň tyto pojmy nemohou být považovány za synonyma.

V odborné literatuře lze v posledních letech pozorovat určitou tendenci stále častěji užívat právě pojem ekonomická kriminalita, ačkoliv stále chybí jeho přesné vymezení, nabízí se zde však definice zahrnující aspekty jako tržní mechanismy, kapitálový trh a samozřejmě také podnikání, ekonomika a finance v širším slova smyslu. Oproti tomu pojem hospodářská kriminalita byl odborníky definován nesčetněkrát, a zpravidla bývá vymežován v souvislosti s podnikáním a ochranou majetku, ale také ho lze definovat jako „*delikvenci s vysokou mírou společenské nebezpečnosti, s časově náročnou a věcně nesnadnou prokazatelností úmyslného trestného chování, s důsledky v podobě značných finančních škod a s nemalou latencí.*“¹ Považuji za důležité zmínit skutečnost, že oblast hospodářské kriminality nezahrnuje pouze výčet hospodářských trestných činů podle Hlavy VI. trestního zákoníku, ale jak uvádí důvodová zpráva k tomuto zákoníku, je třeba sem zařadit i některé trestné činy obsažené v Hlavě V., tedy majetkové trestné činy, jestliže je zde výrazný prvek majetkové škody, neboť i zde jsou chráněny hospodářské zájmy.² Trestné činy, které jsou takto z majetkové kriminality vyčleňovány, a řadí se do kriminality hospodářské, jsou mimo jiné i trestný čin poškození věřitele, zvýhodnění věřitele, ale rovněž také například trestný čin porušování povinností při správě cizího majetku. Uvedené členění má značný vliv na tvorbu oficiálních statistik, kdy v jeho důsledku mohou vznikat nepřesnosti a mylné informace, neboť při tvorbě policejních statistik jsou do hospodářské trestné činnosti zahrnovány i některé trestné činy majetkové podle Hlavy

¹ Scheinost, M., Baloun, V. a kol. Výzkum ekonomické kriminality: stíhání korupce a závažné hospodářské kriminality - situace, postupy a doporučení. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci v Praze, 2004, s. 2.

² Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Trestné činy hospodářské. §233 až 271

V., jak je uvedeno výše, ale naopak soudní statistiky striktně dodržují systematiku zvláštní části trestního zákoníku.³ Považuji za vhodné zmínit, že ke spáchání trestného činu poškození věřitele a trestného činu zvýhodnění věřitele dochází nejčastěji v obchodních vztazích, mezi běžnými občany potom spíše výjimečně. To je zjevným důvodem, proč bývají tyto trestné činy často řazeny mezi trestné činy hospodářské, a ne mezi delikty proti majetku, jak je to podle systematiky zvláštní části trestního zákoníku správně. Z toho lze dovodit, že členění na hospodářské trestné činy a trestné činy proti majetku má význam spíše z teoretického hlediska, tedy z hlediska systematiky, nikoliv pro aplikaci v právní praxi.

Podle statistik z posledních let tvoří majetková kriminalita spolu s kriminalitou hospodářskou tradičně největší podíl na celkové kriminalitě na území České republiky. Podle *Zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2011*, vypracovanou Ministerstvem spravedlnosti, hospodářská kriminalita v tomto roce mírně poklesla, ovšem nadále tvoří největší podíl na celkové kriminalitě, a počet zjištěných trestných činů v této oblasti tvoří přibližně jednu desetinu všech zjištěných trestných činů.⁴ Velký důraz je zde kladen především na rozlišování kriminality registrované, tedy trestné činnosti, která byla skutečně zjištěna a je tak zahrnuta v oficiálních statistikách, tedy tato trestná činnost, o níž se orgány činné v trestním řízení skutečně dozvěděly je obsažena i ve výše uvedené zprávě Ministerstva spravedlnosti. Oproti tomu existuje kriminalita latentní, tedy trestná činnost, která zůstala nějakým způsobem skryta, orgány činné v trestním řízení se o ní nedozvěděly a přirozeně tak nemůže být ani součástí oficiálních statistik.⁵ Někteří autoři v této souvislosti rozlišují navíc ještě tzv. černá a šedá čísla, přičemž první z nich představují kriminalitu, o níž se orgány činné v trestním řízení nedozvěděly vůbec a druhá, tedy tzv. šedá čísla představují trestné činy, jejichž pachatele se jim nepodařilo vypátrat.⁶

Pokud se tedy ještě stručně vrátím k podílu majetkové a hospodářské kriminality na celkovém počtu spáchaných trestných činů na území České republiky, je třeba zmínit, že Hlavní město Praha již po mnoho let představuje území našeho státu, kde se tato trestná činnost vyskytuje v největším měřítku. V roce 2010 připadá na toto území 28,2% majetkové kriminality a 22,1% hospodářské kriminality z celkového údaje o registrované kriminalitě na území ČR. Oproti tomu v roce 2011 lze spatřovat na území

³ Novotný, O. *O otázkách hospodářského trestního práva*. Právní praxe, 1997, č. 6, s. 376 in Kuchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 568.

⁴ <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>, stav ke dni 17.2.2013

⁵ Novotný, O., Zapletal, J., a kol., *Kriminologie*, Eurolex Bohemia, Praha 2001., s. 40.

⁶ Tamtéž, s. 40

Hlavního města Prahy mírný pokles u majetkové trestné činnosti, kdy tvoří 27,5% z celkové kriminality, ovšem naopak u hospodářské trestné činnosti statistika zobrazuje nárůst až na 27,5% z celkové kriminality na území našeho státu. Ačkoliv tedy oficiální přehledy za poslední dva roky uvádí, že v oblasti této trestné činnosti dochází ke stagnaci a nikoliv k nárůstu, je třeba říci, že škoda způsobená touto trestnou činností tvoří až 60% z celkové škody způsobenou kriminalitou obecně.⁷

Trestný čin poškození věřitele a trestný čin zvýhodnění věřitele tvoří dle systematiky zvláštní části trestního zákoníku součást majetkových trestných činů, jsou ale řazeny do okruhu hospodářské kriminality z důvodů, které jsem popsala výše, a zároveň jsou také součástí skupiny tzv. *úpadkových deliktů*. S postupem času procházely tyto trestné činy znatelným vývojem, stejně jako vztahy mezi věřiteli a dlužníky a ochrana věřitelských práv, proto jsem se rozhodla do své diplomové práce začlenit i kapitolu věnující se právě historickému vývoji ochrany věřitele s důrazem na ochranu poskytovanou normami trestního práva, neboť se domnívám, že pro komplexní vysvětlení a zejména pochopení dané problematiky, tak aby nebyla vytržena z kontextu a prezentována s nezbytnými souvislostmi, je historie neodmyslitelnou kapitolou.

V ostatních částech mé práce se už plně zaměřuji na současnou právní úpravu trestných činů poškození a zvýhodnění věřitele v rámci úpadkových deliktů a výklad jednotlivých skutkových podstat s nezbytným propojením s příslušnou judikaturou, které je jako přirozený důsledek narůstání této trestné činnosti stále větší množství. Charakteristickým znakem pachatelů této trestné činnosti je zpravidla vyšší sociální postavení a značné intelektuální schopnosti, tedy hovoříme o kriminalitě tzv. „*bílých límečků*.“ Tyto osoby zpravidla vzejdou ze střední společenské vrstvy a stávají se příslušníky vrstev vyšších, mají dostatečné, mnohdy vynikající vzdělání v oboru a disponují potřebnými zkušenostmi, výborně se orientují v hospodářské sféře a často mají také potřebné kontakty ve státní sféře.⁸

Jedním z prvních, kdo se v historii zabýval kriminologickou charakteristikou těchto pachatelů, byl Sutherland, kdy již v roce 1940 napsal dílo „*White collar criminality*“ a „*White collar crime*.“⁹ Zmíněný autor je také znám svojí teorií, vycházející poznatků jeho předchůdce Edwina C. Hilla, kdy se přiklání k tvrzení, že bohatí a mocní páchají ekonomické trestné činy, tzv. bílé límečky, kteří mají vyšší

⁷ Zpráva o situaci v oblasti veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2011, zdroj: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>

⁸ KUČTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 353.

⁹ Strémy, T., *Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká*, Trnavská univerzita v Trnave, Trnava 2010, s. 13.

pracovní postavení než jejich podřízení „ *modré límečky*“.¹⁰ Jedná se tedy o osoby – pachatele, kteří mají určitý společenský status a jsou nadáni dostatečnými schopnostmi na to, aby se jim ve většině případů podařilo uniknout trestu, pokud ne dokonce i trestnímu stíhání. Proto je také ekonomická trestná činnost vyznačována velmi vysokou mírou latence, pachatel si při svém jednání počíná dostatečně obratně, zpravidla má také odpovídající znalost právních předpisů a dokáže tak cíleně kalkulovat, aby spáchaný trestný čin zůstal orgánům činným v trestním řízení skryt.

Odlíšným jevem od ostatních druhů kriminality je v případě ekonomické trestné činnosti, tedy kriminality „ *bílých límečků*“, jak ji také můžeme nazvat, přístup společnosti ke spáchaným trestným činům a jejich pachatelům. Nelze říci, že by společnost tuto trestnou činnost neodsuzovala, to samozřejmě ano, a to zejména z důvodu vzniku škody, která bývá často pachatelem způsobena v obrovském měřítku a je tak dána vysoká společenská škodlivost jeho jednání, ale s jistou mírou nadsázky dle mého názoru společnost ekonomickou kriminalitu toleruje. Bezesporu je to způsobeno také významem právem chráněného zájmu, který je touto trestnou činností dotčen, a pokud situaci srovnáme například s kriminalitou ohrožující život či zdraví člověka, vyplývá z toho i míra difamace ve společnosti. Typicky se tak stává, že pachatel, který daný trestný čin spáchal a případně za něj byl i odsouzen a potrestán, zpravidla neztrácí své společenské postavení a často ani další výsady a společnost na něj po uplynutí relativně krátkého časového úseku hledí jakoby pachatelem vůbec nebyl.

S touto problematikou úzce souvisí také často rozsáhlá medializace těch nejvýznamnějších případů, jedním z posledních je i případ konkurzní mafie, kdy se jedná o rozsáhlou organizovanou zločineckou skupinu, jejíž členové věrohodně naplňují charakteristiku pachatelů popsanou výše, tedy jedná se o trestnou činnost „*bílých límečků*.“ Na tento případ jsem se ještě podrobněji zaměřila v dalších kapitolách mé práce věnujících se jednotlivým skutkovým podstatám trestných činů poškození a zvyhodnění věřitele, ale také ostatním úpadkovým deliktům, neboť pro patřičné posouzení dané problematiky v odpovídajícím právním rámci je třeba se do jisté míry zabývat úpadkovými delikty jako ucelenou oblastí.

¹⁰, Strémy, T., *Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká*, Trnavská univerzita v Trnave, Trnava 2010, s. 20.

2. Poškození a zvýhodnění věřitele mezi úpadkovými delikty

Souhrnné označení „úpadkové delikty“ je pojem užívaný pro skupinu trestných činů související s právními vztahy mezi věřiteli a dlužníky¹¹, kdy je na věřitele pohlíženo jako na slabší článek v tomto vztahu a je mu v této souvislosti normami trestního práva poskytnuta náležitá ochrana. Jak je patrné z výše uvedeného názvu, společný znak pro tuto skupinu deliktů tvoří úpadek. Nutno uvést, že tento pojem žádné ustanovení trestního zákoníku nedefinuje, pouze jej užívá při popisu příslušných skutkových podstat a ani označení „úpadkové delikty“ není v trestním zákoníku nikde uvedeno, přestože je odborníky běžně užíván.

Skupinu úpadkových deliktů tvoří tyto trestné činy:

- *poškození věřitele (§ 222)*
- *zvýhodnění věřitele (§ 223)*
- *způsobení úpadku (§ 224)*
- *porušení povinnosti v insolvenčním řízení (§ 225)*
- *pletichy v insolvenčním řízení (§ 226)*

Tyto trestné činy představují obecný výčet, který je nejčastěji podáván odbornou literaturou, ale bezesporu lze doplnit ještě trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227, který s touto problematikou úzce souvisí.¹² Všechny výše uvedené delikty jsou z hlediska systematiky zvláštní částí trestního zákoníku zařazeny do Hlavy V. obsahující trestné činy majetkové, ale zde bych poukázala na pojem hospodářská kriminalita a jeho vztah k systematice zvláštní části trestního zákoníku, tedy, že ačkoliv jsou úpadkové delikty zahrnuty ve zvláštní části trestního zákoníku do trestných činů proti majetku, jejich převážná část je řazena do oblasti hospodářské kriminality a nikoliv majetkové trestné činnosti jak by mohlo být vzhledem k jejich umístění v trestním zákoníku mylně předpokládáno.

S přihlédnutím k členění podle systematiky zvláštní části trestního zákoníku lze majetkové trestné činy rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří trestné činy se zjištěnou pohnutkou, do nichž náleží trestný čin krádeže, zpronevěry, podvod, lichva a několik dalších. Druhou skupinu tvoří trestné činy, které jsou po objektivní stránce charakteristické poškozovacím jednáním, a patří sem trestný čin porušení povinností při

¹¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, s. 2209

¹² Tamtéž, s. 2209

správě cizího majetku, dále trestný čin poškození věřitele, poškození cizí věci, zneužívání vlastnictví. O třetí skupině lze říci, že se jedná o trestné činy páchané jinou osobou, tedy například trestný čin podílnictví čtvrtou skupinu tvoří trestný čin tzv. praní špinavých peněz, tedy legalizace výnosů z trestné činnosti.¹³

Považuji za vhodné uvést, že členění majetkových trestných činů obsažených v Hlavě V. trestního zákoníku je odborníky zpracováno v několika variantách, kdy je další z nich dělení na trestné činy proti cizím věcem (sem je řazena krádež, zpronevěra, poškozování cizí věci), trestné činy podvodného charakteru (podvod, pojistný a úvěrový podvod), dále podílnictví na trestné činnosti jiného (úmyslné podílnictví, podílnictví z nedbalosti), trestné činy zasahující širší majetkovou sféru (lichva, porušení povinnosti při správě cizího majetku), trestné činy úpadkové a poškozující věřitele (trestné činy poškození věřitele, zvýhodnění věřitele, pletichy v insolvenčním řízení) a zbytek tvoří ostatní majetkové trestné činy.¹⁴

Z hlediska obligatorních znaků skutkových podstat úpadkových deliktů, lze vzhledem k objektu souhrnně říci, že „*skupinovým objektem těchto trestných činů je ochrana majetkových práv věřitelů a v určitém rozsahu se zde chrání i zájem na odpovídajícím řešení úpadkového stavu dlužníka a na řádném průběhu insolvenčního řízení.*“¹⁵ Zájem na ochraně majetku jako jednoho z nejdůležitějších právních statků má svůj základ především v článku 11 Listiny základních práv a svobod, který zakotvuje právo vlastnit majetek a další zásady s tím spojené. „*Právo vlastnit majetek je základním lidským právem, jehož ochrana je zajištěna právními normami nejvyšší právní síly, a to nejen vnitrostátními (viz. např. čl. 11 LPS), ale též mezinárodními (např. ustanovením čl. 1 Dodatkového protokolu k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod publikované pod č. 209/1992 Sb.).*“¹⁶

U pachatele úpadkových deliktů lze aplikovat obecné znaky charakterizující pachatele hospodářské, resp. ekonomické kriminality, které jsem již nastínila v úvodu své práce. Pachatel, tedy v tomto případě subjekt speciální, neboť pro většinu těchto deliktů je vyžadováno, aby měl pachatel určité specifické znaky, ať už ve vztahu věřitel – dlužník, či určité postavení ve vztahu k insolvenčnímu řízení, pokud se ho neúčastní přímo (jako úpadce, věřitel, insolvenční správce, ale ve vztahu ke konkrétnímu případu,

¹³ Svatoš, R. Kriminologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 153-154.

¹⁴ Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štenglová, I. Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s 433 – 523.

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, s. 2209

¹⁶ Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štenglová, I. Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s 433

který budu rozebírat v další části své práce, si do tohoto výčtu možných pachatelů coby konkrétního subjektu dovolím zahrnout i soudce rozhodující v insolvenčním řízení, tedy insolvenčního soudu).

Z hlediska kriminologické charakteristiky pachatelů hospodářské trestné činnosti jsou typickými pachateli tohoto druhu kriminality tzv. bílé límečky, jak jsem již předestřela v úvodu této diplomové práce. Uvedla jsem prozatím pouze obecné znaky těchto pachatelů s důrazem na jejich zpravidla vyšší sociální postavení, pokud se ovšem nejedná přímo o příslušníky elitních tříd společnosti, lze také říci, že se jedná o trestnou činnost „*páchanou osobami, které vystupují ve svých zákonných profesních úlohách.*“¹⁷ Nejen významný společenský status těchto osob, ale rovněž vysoká inteligence a ve většině případů kvalitní vzdělání v kombinaci se zkušenostmi z oboru z praxe, činí tuto trestnou činnost stále nedostižnější pro orgány činné v trestním řízení, které mnohdy spáchaný trestný čin odhalí, ale vzhledem k vysoké míře rafinovanosti jednání pachatelů, kterým obchází zákon, už se nepříliš často podaří učinit spravedlnosti zadost v plném rozsahu a pachatel tak často trestu unikne, nebo je mu udělen trest nepřiměřeně nízký vzhledem ke spáchanému trestnému činu.

Domnívám se, že v této souvislosti je třeba poukázat rovněž na potřebu určité míry sociální inteligence u pachatele, neboť způsob jakým se trestného činu dopouští, tedy stále sofistikovanější jednání s promyšlenými postupy, vyžaduje dostatečnou míru schopnosti komunikace pachatele, případně i asertivity a schopnosti ovlivnit a působit na osoby ve svém okolí, což může mnohdy také částečně přispět k obtížnějšímu postupu při odhalování dané trestné činnosti. „*Pachatelem hospodářské trestné činnosti je dnes nejčastěji rafinovaný, vzdělaný, dobře situovaný člověk s kombinačními schopnostmi, nicméně jeho představitivost funguje někdy jednosměrně. Z tohoto důvodu takoví pachatelé často nejsou schopni ani ochotni pochopit nemorálnost a trestnost svého činu a jeho odhalení považují za smůlu v obchodech nebo spiknutí okolí (konkurentů, banky, orgánů činných v trestním řízení). V případě odhalení je jejich obranou tvrzení o nespravedlivém stíhání, vyhrožují svými kontakty a v případě potřeby své hrozby plní. Opakovanými stížnostmi na postup orgánů a medializací případu odvracejí od sebe pozornost s cílem vyvolat chaos, způsobit průtahy, zastrašit svědky, ovlivnit ve svůj prospěch veřejné mínění, často za pomoci renomovaných právníků.*“¹⁸

¹⁷ Inciardi, James, A. *Trestní spravedlnost: ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy*. Vyd. 1. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 97

¹⁸ Kuchta, J., Válková, H. a kol.. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 354

V této souvislosti bych zmínila jeden z mediálně neznámějších případů současnosti, k jehož opětovnému oživení v povědomí široké veřejnosti došlo na počátku tohoto roku v důsledku amnestie Prezidenta republiky. Kauza soudce Berky a konkurzní mafie. Mnoho bylo napsáno, v jednu chvíli bylo dokonce velice obtížné najít mezi sdělovacími prostředky článek či reportáž, která by tento případ alespoň okrajově nezmiňovala. Dalo by se říci, že vše bylo na dobré cestě, orgánům činným v trestním řízení se tuto organizovanou zločineckou skupinu, jejímž významným členem soudce Berka byl, podařilo nejen odhalit, ale rovněž existovalo množství důkazů, které v jeho prospěch příliš nehovořily, i když vzhledem ke schopnému obhájci nevyznívaly až tak zcela jednoznačně. Realita je v současnosti taková, že vzhledem k době trvání trestního řízení byl soudce amnestován ještě před vyhlášením rozsudku soudu I. stupně a nyní se na něj tedy hledí jako by nebyl nikdy odsouzen. Otázka, zda využije možnosti vrátit se zpět do své funkce a vykonávat nadále povolání soudce, neboť amnestií znovunabytá bezúhonnost mu toto dovoluje, zůstává spíše otázkou morálních hodnot a etických pravidel.

Podstatou případu bylo spolčení několika osob z oblasti justice a vytvoření organizované sítě páchající trestnou činností spočívající v prohlášení úpadku u společností, u kterých podmínky pro vydání usnesení o prohlášení konkurzu dány nebyly a následně jako insolvenčního správce dosadil „svého“, tedy spolupracujícího člověka. „*Zločinné spolčení si vytipovávalo na základě vlastního uvážení společnosti, kde prostřednictvím nastrčených osob kupovalo pohledávky za takto vybranými společnostmi. Na ty poté podalo návrh na prohlášení konkursu, který následně soudce prohlásil. Případně si management společnosti sám objednal konkurz u osob zapojených do zločinného spolčení s cílem vyvést bonitní aktiva a dále pak podnikat s nezadluženou společností.*“¹⁹ Tito pachatelé, členové tzv. konkurzní mafie či justiční mafie odpovídají kriminologické charakteristice pachatelů hospodářské trestné činnosti uvedené výše, neboť právě v tomto případě se jedná o osoby s odpovídajícím společenským statutem, nepostrádající vzdělání z oblasti práva a justice. Právě trestná činnost v oblasti justice je stále rozšířenější, hovoříme zde o problematice korupce a klientelismu, která je pro orgány činné v trestním řízení zpravidla velmi těžko odhalitelná a následně postižitelná. Jedním z důvodů, proč je obtížné trestnou činnost v justici vyšetřovat je existence solidarity mezi těmito příbuznými povoláními, tedy

¹⁹ Bečvář, J., Hrivnák, J., Kuruc, V., Kysel, P. Jak efektivní jsou české a slovenské represivní složky?: stíhání korupce a závažné hospodářské kriminality - situace, postupy a doporučení. Praha: Transparency International - Česká republika, 2007, s. 21-22

např. mezi soudci a státními zástupci, kdy vůči sobě vykazují obvykle určitou míru shovívavosti. Možným řešením, které se zde nabízí, je dle slov JUDr. Karla Čermáka, advokáta a bývalého ministra spravedlnosti, preventivní působení na možné pachatele, které by mělo být důsledně uplatňováno již v kárném řízení, represe by měla být užita až jako krajní možnost.

Pro ilustraci situace, jak insolvenční řízení pod taktovkou soudce Berky probíhalo, uvádím případ klášterecké strojírenské společnosti na ložiska ZKL, kdy podle důkazů stačilo na celý proces ovládnutí společnosti i s dosazením insolvenčního správce, pouhých pět dní. Soudce poslal společnost do konkurzu téměř ze dne na den, přestože prostředky na splacení dluhu byly prokazatelně k dispozici na bankovním účtu společnosti. Následně dosazený insolvenční správce přednesl vedení společnosti své podmínky, přičemž za předpokladu jejich dodržení zajistí, aby insolvenční řízení proběhlo během tří měsíců a neohrozilo tak další vývoj společnosti. Mezi těmito podmínkami bylo například to, že se proti rozhodnutí o úpadku nesmí společnost odvolat či že nebudou případ nijak medializovat.²⁰ Páchání hospodářské trestné činnosti, konkrétně celé škály úpadkových deliktů je v tomto případě očividná a důsledkem bylo spáchání škody dosahující vysokých částek. Dle studie Transparency International bylo prokázáno, „že přivedli nebo se pokusili přivést do konkurzního řízení celkem sedm společností, včetně jednoho bankovního ústavu, a způsobili tak škodu nejméně 239,5 mil. Kč.“²¹

Výše uvedené znaky pachatelů ekonomické kriminality lze z velké části aplikovat na pachatele úpadkových deliktů, tedy pachatele trestných činů poškození věřitele, zvýhodnění věřitele, způsobení úpadku, porušení povinnosti v insolvenčním řízení, pletichy v insolvenčním řízení a s přihlédnutím k výčtu úpadkových deliktů, který podávám výše, také trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku. Pokud se ovšem zaměřím pouze na trestný čin poškození věřitele a trestný čin zvýhodnění věřitele, lze zde pozorovat určitá specifika. Obecně asi nejčastějšími pachateli těchto trestných činů jsou osoby pohybující se v podnikatelské sféře, které se tak snaží promyšleným způsobem zkrátit možnost uspokojení pohledávky svého věřitele, a to ať už proti nim probíhá insolvenční řízení či neprobíhá.

²⁰ <http://hn.ihned.cz/c1-13995040-jak-to-chodilo-kdyz-konkurs-vyhlasil-berka>, stav ke dni 20.2.2013

²¹ Bečvář, J., Hrivnák, J., Kuruc, V., Kysel, P. Jak efektivní jsou české a slovenské Represivní?: stíhání korupce a závažné hospodářské kriminality - situace, postupy a doporučení. Praha: Transparency International - Česká republika, 2007, s. 21

Po stránce subjektivní, tedy z hlediska zavinění, tj. vnitřního psychického vztahu pachatele k následku, který svým jednáním způsobil, je u úpadkových deliktů až na jedinou výjimku vyžadováno úmyslné jednání pachatele. Skutková podstata trestného činu způsobení úpadku podle § 224 trestního zákoníku v souladu s § 13 odst. 2 stanoví, že k trestní odpovědnosti pachatele zde postačí zavinění z hrubé nedbalosti, tedy svědčí-li přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti o zřejmé bezohlednosti pachatele k právem chráněnému zájmu. Pokud se tedy zaměřím na trestný čin poškození věřitele a trestný čin zvýhodnění věřitele, k trestní odpovědnosti pachatele je vyžadováno, aby jednal úmyslně, neboť zákon zde nestanovuje, že postačí pouze zavinění z nedbalosti.

2.1. Pojem úpadek a insolvenční řízení

Jak jsem již výše stručně naznačila, stěžejními pojmy pro danou oblast trestné činnosti jsou takové pojmy jako úpadek, věřitel, dlužník, v neposlední řadě nesmím opomenout ani závazkový právní vztah, a dle mého názoru v této souvislosti pojem možná nejvýznamnější, a tím je insolvenční řízení. Výklad nejen těchto, ale i několika dalších pojmů ovšem trestní zákoník nepodává a je tedy třeba k jejich definování použít jiných právních předpisů, nejčastěji soukromoprávních a v souvislosti s insolvenčním řízením zákon o úpadku a způsobech jeho řešení, které podávají obecnou definici těchto stěžejních pojmů.

Pojem úpadek je pro skupinu úpadkových deliktů neodmyslitelným znakem, který u části těchto trestných činů tvoří obligatorní znak skutkové podstaty, přičemž u některých z úpadkových deliktů je jako znak skutkové podstaty vyžadována existence probíhajícího insolvenčního řízení. U trestného činu poškození věřitele není úpadek obligatorním znakem skutkové podstaty, kdežto pro naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu zvýhodnění věřitele je vyžadováno, aby byl dlužník v úpadku. U trestného činu způsobení úpadku jeho existence vyplývá přímo a u trestných činů porušení povinnosti v insolvenčním řízení a pletichy v insolvenčním řízení je tedy zapotřebí, aby toto řízení probíhalo.

Definice pojmu úpadek podává zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (dále jen „insolvenční zákon“), kdy v § 3 stanoví, že je dlužník v úpadku, jestliže má více věřitelů, peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit (zde zákon zavádí pojem „platební neschopnost“). Mnohost věřitelů, která je třeba k prohlášení úpadku znamená existenci minimálně dvou věřitelů dlužníka, a ti mohou po splnění dalších uvedených podmínek podat návrh na zahájení insolvenčního řízení proti dlužníkovi k příslušnému insolvenčnímu soudu,

kterým je z hlediska věcné příslušnosti podle § 9 odst. 4 občanského soudního řádu krajský soud. Insolvenční řízení se tedy zahajuje na návrh, který může být v případě, jde-li o hrozící úpadek, také samotným dlužníkem. Platební neschopnost, tedy stav, kdy není dlužník schopen plnit své peněžité závazky je dle § 3 odst. 2 definována tím, že

- *dlužník zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků, nebo*

- *je neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo*

- *není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných pohledávek vůči dlužníku výkonem rozhodnutí nebo exekucí, nebo*

- *nesplnil povinnost předložit určené seznamy stanovenou insolvenčním soudem*

Po zahájení insolvenčního řízení, kdy samozřejmě ještě nelze s jistotou předpokládat, že jeho výsledkem bude prohlášen úpadek dlužníka, dochází ve vztahu k věřiteli, resp. z hlediska jeho ochrany k podstatným změnám v jeho postavení. Jediný zákonný způsob, jak se věřitel může domoci uspokojení své pohledávky za dlužníkem je přihlášení své pohledávky do insolvenčního řízení v lhůtě k tomu určené, kdy věřitele k přihlášení pohledávky vyzve insolvenční soud. Skutečnost, že bylo proti dlužníkovi zahájeno insolvenční řízení a následně, zda bylo vydáno usnesení o prohlášení úpadku věřiteli insolvenční soud nijak nesděluje, ani věřitele nijak individuálně nevyzývá k uplatnění práva na uspokojení svých pohledávek přihláškou. Informace o průběhu insolvenčního řízení jsou zveřejňovány v Insolvenčním rejstříku, kde jsou rozděleny na část řízení před rozhodnutím o úpadku a po něm, rovněž jsou zde přehledně odděleny související incidenční spory a zveřejněny podané přihlášky tak, aby měli věřitelé možnost co nejširšího přehledu o probíhajícím řízení, a také aby byla zajištěna jeho co možná největší transparentnost.

O tom, že je dlužník v insolvenci se tedy věřitel může dozvědět pouze včasnou lustrací Insolvenčního rejstříku, kdy může zpravidla už po určité předcházející období s přihlédnutím k dlužníkovu chování důvodně předpokládat, že se dlužník nachází v platební neschopnosti. V této situaci dlužník obvykle mění povahu svého chování vůči věřiteli, přičemž na výzvy k zaplacení dluhu buď nereaguje vůbec, nebo se snaží různými způsoby odůvodnění placení oddálit,²² či je zcela nekontaktní, kdy se mu většinou výzvy k úhradě nepodaří ani doručit. Věřitel tedy musí o svoji pohledávku řádně pečovat a sledováním ekonomické situace dlužníka včas dojít k závěru, že existuje nebezpečí insolvence. „ *Pokud se věřitel stará řádně o svou pohledávku a*

²² Hostinský, Jan. Věřitel v českém a evropském insolvenčním právu. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2009, s. 19

sleduje pozorně podnikání dlužníka, může uplatnit svá práva tím, že ve vhodný čas podá insolvenční návrh.“²³ Nemusí tedy čekat, až bude návrh podán ze strany ostatních věřitelů, ale pokud usoudí, že jsou splněny požadované předpoklady, může tento krok učinit sám.

V této souvislosti si dovolím krátký exkurs o trestném činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 TrZ, který je z hlediska systematiky zvláštní částí trestního zákona zařazen mezi trestné činy hospodářské, a jsou v něm obsaženy dvě skutkové podstaty. Objektem tohoto trestného činu je zájem na vedení a uchování řádného účetnictví a dalších dokladů sloužících k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole a na pravdivosti zápisů v obchodním rejstříku a dalších uvedených rejstřících.“²⁴ Podle odstavce 1 se trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění dopustí ten,

- kdo nevede účetní knihy, zápisy nebo jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole, ač je k tomu podle zákona povinen, nebo
- kdo v uvedených dokumentech uvede buď nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje či
- kdo takové účetní knihy, zápisy nebo jiné doklady změní, zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnými nebo zatají a ohrozí tak majetková práva jiného nebo včasné a řádné vyměření daně.

Druhou skutkovou podstatou, která je obsažena v ustanovení § 254 odst. 2, je chráněna správnost údajů uváděných v jednotlivých rejstřících vedených rejstříkovými soudy a úplnost sbírky listin, která je jeho součástí.²⁵ Trestní postih podle tohoto ustanovení hrozí tomu, kdo

- uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje či zamlčí podstatné skutečnosti v příslušných rejstřících, dále
- uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje v podkladech sloužících pro vypracování znaleckého posudku, který se přikládá k návrhu na zápis do příslušných rejstříků či
- kdo v takových podkladech zamlčí podstatné údaje
- dále bude v zákoně uvedeným způsobem potrestán ten, kdo jiného ohrozí nebo omezí na právech tím, že bez zbytečného odkladu nepodá návrh na zápis zákonem stanoveného

²³ Hostinský, Jan. Věřitel v českém a evropském insolvenčním právu. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2009, s. 19

²⁴ Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štenglová, I. Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s 310

²⁵ Kuchta, J. a kol. Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 297

údaje do příslušného v zákoně uvedeného rejstříku nebo kdo neuloží listinu do sbírky listin, ač je k tomu podle zákona nebo smlouvy povinen

Výše jsem zmínila, že věřitel by měl ve svém vlastním zájmu pečovat o svoji pohledávku a v rámci toho by měl sledovat ekonomickou a finanční situaci dlužníka. Právě ve vztahu k údajům, které se povinně zakládají do obchodního rejstříku, toto platí dvojnásob. Z těchto podkladů lze zpravidla velice dobře vyzorovat, jaká je momentální ekonomická situace daného dlužníka, který je zapsán v takovém rejstříku, a rovněž případné změny jakými může být například růst závazků či snižování pohledávek. Z těchto informací může následně věřitel včas odhadnout, zda hrozí nějaké nebezpečí jeho právu na uspokojení pohledávky, neboť jednání uvedené v § 254 může být v některých případech zvláštní formou přípravy k trestnému činu poškození věřitele podle § 222. Jedná se o takový případ, kdy jsou uváděním nepravdivých údajů nebo jejich zkreslením či zamlčením ohrožena majetková práva jiného. Na tomto místě lze tedy demonstrovat velmi úzkou souvislost mezi trestnými činy majetkovými a trestnými činy hospodářskými, které jsou propojeny ve velké míře zejména z hlediska právem chráněného zájmu, jak dokládá výše uvedený příklad.

V souvislosti s trestným činem zkreslování údajů a o stavu hospodaření a jmění si dovoluji zmínit, byť pouze okrajově, mediálně velice dobře známý případ bývalého náměstka pražského primátora Karla Březiny. Státní zástupce ho obžaloval ze spáchání trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254, kterého se měl dle obžaloby dopustit tím, že v podkladech sloužících pro zápis do obchodního rejstříku uvedl nepravdivé informace. Tato nepravdivost dle sdělení státního zástupce spočívala v tom, že Březina v roce 2009 podepsal prohlášení, jímž měl potvrdit, že splňuje předpoklady pro výkon funkce člena dozorčí rady společnosti Žižkov Station Development (ŽSD). „*V prohlášení podle obžaloby lživě uvedl, že není v podobné funkci ve firmě, na jejíž majetek byl prohlášen konkurs. Od roku 2005 byl přitom podle spisu členem dozorčích rad firem Porcela Plus a Concordia, na jejichž majetek byl prohlášen konkurs na přelomu let 2008 a 2009.*“²⁶ Podle § 38I Obchodního zákoníku nemůže být statutárním orgánem, členem statutárního nebo jiného orgánu právnické osoby, která je podnikatelem, ten, kdo vykonával kteroukoli ze srovnatelných funkcí v právnické osobě, na jejíž majetek byl prohlášen konkurs. Dle zákona existuje možnost, že by tato překážka odpadla, pokud byla osoba, na jejíž straně se vyskytuje, zvolena nebo jmenována se souhlasem dvou třetin společníků přítomných na valné

²⁶<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/154518-soud-osvobodil-brezinu-v-kauze-zkreslovani-udaju/>, stav ke dni 20.2.2013

hromadě nebo dvou třetin všech členů dozorčí rady nebo oprávněných zaměstnanců společnosti, jde-li o člena dozorčí rady voleného zaměstnanci a je-li zároveň splněna podmínka, že byl uvedený orgán na existenci této překážky při volbě nebo jmenování této osoby do funkce upozorněn.

Březina na valné hromadě společnosti ŽSD onu výše zmíněnou skutečnost, že byl členem dozorčích rad společností, na které byl prohlášen konkurs, neuvedl. Na svoji obhajobu řekl, že povinnost informovat o působení ve zkrachovalých firmách platí až poté, co soud rozhodl o ukončení konkursu nebo o zamítnutí insolvenčního návrhu a v rozhodné době, kdy se měl dopustit spáchání trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění, podle něj tato překážka pro výkon funkce dána nebyla. Žalobce s tímto výkladem nesouhlasil a tvrdil, že překážka vznikla již okamžikem prohlášení konkursu. Celý případ byl ukončen zprošťujícím rozsudkem, kdy soud přihlédl k minimální společenské škodlivosti daného jednání a k časové prodlevě, neboť byl čin spáchán v roce 2009.²⁷ Jako poznámku k této kauze uvádím skutečnost, že celý případ a postup orgánů činných v trestním řízení je nyní znovu prověřován, neboť zprošťující rozsudek v této věci vydal soudce Havlín, který spolu s několika dalšími osobami z oblasti justice čelí obvinění z korupce a úplatkářství.

Závěrem bych shrnula danou problematiku tak, že podstatou insolvenčního řízení je obecně omezení dispozice v majetkové sféře dlužníka, aby tak mohla být co nejefektivněji uplatněna majetková práva věřitelů. Jediným, kdo je oprávněn v této situaci rozhodovat o dlužníkově majetku a nakládat s ním zákonem stanoveným způsobem, je insolvenční správce.

2.3. Trestný čin poškození věřitele

Trestný čin poškození věřitele je zakotven v § 222 trestního zákoníku, a jak jsem již uvedla, patří do skupiny úpadkových deliktů. Podstatou tohoto trestného činu je „*poškozující jednání směřující sice vůči majetku dlužníka, ale v konečném důsledku poškozující majetek věřitelů, do něhož se nedostane odpovídajícího plnění z majetku dlužníka.*“²⁸ Skutková podstata trestného činu poškození věřitele je vymezena následujícím způsobem:

§ 222

Poškození věřitele

²⁷<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/154518-soud-osvobodil-brezinu-v-kauze-zkreslovani-udaju/>, stav ke dni 20.2.2013

²⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, s. 2209

- (1) *Kdo, byť i jen částečně, zmaří uspokojení svého věřitele tím, že*
- a) *Zničí, poškodí, zatají, zcizí, učiní neupotřebitelnou, nebo odstraní, byť i jen část svého majetku,*
 - b) *Postoupí svou pohledávku, anebo převezme dluh jiného,*
 - c) *Zatíží věc, která je předmětem závazku, nebo ji pronajme,*
 - d) *Předstírá nebo uzná právo nebo závazek ve větším rozsahu, než odpovídá skutečnosti,*
 - e) *Předstírá splnění závazku, nebo*
 - f) *Předstírá úpadek nebo svůj majetek jinak zdánlivě zmenšuje nebo předstírá jeho zánik,*
a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.
- (2) *Stejně bude potrestán, kdo, byť i jen částečně, zmaří uspokojení věřitele jiné osoby tím, že*
- a) *Zničí, poškodí, zatají, zcizí, učiní neupotřebitelnou nebo odstraní, byť i jen část majetku dlužníka, nebo*
 - b) *K majetku dlužníka uplatní neexistující právo nebo pohledávku nebo neexistující právo nebo pohledávku ve vyšší hodnotě či lepším pořadí, než jaké má,*
a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou.
- (3) *Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,*
- a) *způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 značnou škodu, nebo*
 - b) *získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.*
- (4) *Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán,*
- a) *způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu,*
 - b) *získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo*
 - c) *způsobí-li takovým činem jinému úpadek.*

Z hlediska obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele je objektem ochrana věřitelských práv, tedy majetku, který sice náleží do majetkové sféry dlužníka, ale věřiteli z něj má náležet uspokojení jeho pohledávky. „*Objektivní stránka zahrnuje dvě formy jednání, které jsou spolu s dalšími znaky samostatnými skutkovými podstatami.*“²⁹ První skutková podstata podle § 222 odstavce 1 je po objektivní stránce tvořena jednáním, kterým pachatel poškozuje věřitele vlastního, což je v textu doslovně uvedeno a v odstavci druhém je obsažena skutková podstata poškození věřitele cizího, tedy dle dikce zákona doslova „*věřitele jiné osoby,*“ kdy se trestného činu dopouští osoba jiná než dlužník.³⁰

Nezbytným předpoklad pro naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele, a tedy „*důležitým předpokladem trestní odpovědnosti*“³¹, a to ať už věřitele vlastního či cizího, je existence závazkového právního vztahu, kdy je na jedné straně dlužník a druhou stranu tvoří věřitel. Tyto pojmy, tedy dlužník, věřitel a závazkový právní vztah trestní zákoník nikde nedefinuje a pro jejich výklad je tedy třeba užít předpisy soukromoprávní, tedy předpisy občanského a obchodního práva. Věřitel je osoba, která má vůči dlužníkovi pohledávku, jenž je jeho majetkovým právem, lze ho také definovat jako osobu, „*která má vůči pachateli, popř. vůči jiné osobě právo na plnění na základě existujícího závazkového právního vztahu, bez ohledu na to, zda důvodem vzniku takového vztahu je smlouva (občanskoprávní, obchodní, pracovní) nebo jiná v zákoně uvedená skutečnost.*“³²

Judikaturou bylo v této souvislosti ustáleno, že existence závazkového právního vztahu mezi dlužníkem a věřitelem je obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele, přičemž jeho existence a obsah musí být soudem posuzovány samostatně v rámci předběžné otázky, neboť jde o posouzení viny obviněného. To platí i v případě, že existence takového závazkového právního vztahu již byla deklarována pravomocným rozhodnutím soudu v občanskoprávním řízení, které nemá konstitutivní povahu. Tímto rozhodnutím sice soud není v trestním řízení vázán, avšak nemůže je

²⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Tr. z.: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s., s. 2210

³⁰ Tamtéž, s. 2210

³¹ Tamtéž, s. 2210

³² Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štenglová, I. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s 497 – 498

pominout, proto jím provede důkaz, zhodnotí je v souladu s ustanovením § 2 odst. 6 tr. ř.³³ a ve svém rozhodnutí se s jeho argumenty vypořádá.³⁴ Mnohost věřitelů v tomto případě není zákonným znakem³⁵, stejně jako platební neschopnost dlužníka.

Pachatelem trestného činu poškození věřitele vlastního podle § 222 odst. 1 je konkrétní subjekt³⁶, tedy „*dlužník, který jedná ke škodě svých věřitelů, ovšem pokud je takovým dlužníkem právnická osoba (např. obchodní společnost), může být pachatelem – mimo jiné – fyzická osoba, která je statutárním orgánem této právnické osoby a v souvislosti s tímto svým postavením činila právní či jiné úkony za právnickou osobu, jimiž alespoň částečně zmařila uspokojení pohledávek věřitelů právnické osoby.*“³⁷

Jestliže je pachatelem právnická osoba, postačí dle § 114 odst. 2 TrZ, že je nositelem zvláštní vlastnosti, způsobilosti nebo postavení právnická osoba, jejímž jménem pachatel jedná. Zde je zákonem vytvořena určitá fikce, tedy že fyzická osoba, která jednala za právnickou osobu a jejím jménem, má požadovanou vlastnost, způsobilost nebo postavení vyžadované u konkrétního subjektu, přičemž nositelem těchto konkrétních znaků je pouze právnická osoba. „*Jde o snahu zajistit přímou aplikaci příslušných ustanovení zvláštní části trestního zákoníku na jednání fyzické osoby, a to přesto, že z hlediska znaků konkrétního nebo speciálního subjektu tyto znaky naplňuje jen právnická osoba, za kterou tato fyzická osoba v konkrétním případě jednala*“³⁸ Organizátorem či návodcem může být v těchto případech i osoba (fyzická i právnická), která nesplňuje tyto zákonem stanovené požadavky. Z uvedených skutečností tedy vyplývá, že „*pachatelem v prvním případě může být jen dlužník, v druhém kdokoli jiný než dlužník,*“³⁹ což vyplývá z textu zákona, tedy „*poškození věřitele cizího.*“

Po stránce subjektivní je třeba k trestní odpovědnosti pachatele zavinění úmyslné. Zavinění úmyslné jakožto vnitřní psychický vztah pachatele k jednání, případně následku, který způsobil, spočívá buď v úmyslu přímém, nebo nepřímém (eventuálním). Úmysl přímý (dolus directus) charakterizuje takové jednání pachatele, kdy jím chtěl ohrozit nebo porušit zájem chráněný trestním zákonem, a to způsobem

³³ § 2 odst. 6 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád: *Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v souhrnu.*

³⁴ *Usnesení KS v Hradci Králové 10 To 286/2007 [R 17/2009 tr.]*

³⁵ Jelínek, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 691

³⁶ § 114 odst. 1 TrZ: *Jestliže k spáchání trestného činu trestní zákon vyžaduje zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení pachatele, může být pachatelem nebo spolupachatelem trestného činu pouze osoba, která má požadovanou vlastnost, způsobilost nebo postavení.*

³⁷ Prouza, D. *Trestní zákoník (EZJ)*. 1. vydání. 2010. Praha: C.H.Beck, s. 763

³⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1132

³⁹ Jelínek, J. *Trestní právo hmotné: obec. část, zvlášť. část*. 1. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 691

v zákoně uvedeným.⁴⁰ Důležité je, že pachatel tedy věděl a chtěl – existuje zde jak složka vědění, tak složka volní. Druhý případ je úmysl nepřímý, tedy, kdy pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení či ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, a pro případ, že takové ohrožení či porušení způsobí, s tím byl srozuměn.⁴¹ Pachatel je tedy v tomto případě smířen se situací, kdy uvedené porušení nebo ohrožení nastane, přičemž toto smíření reprezentuje složku volní a znamená to v podstatě, že pachatel nepředpokládá, že nastane nějaká skutečnost, která by uvedenému porušení či ohrožení zabránila.

Judikatura, konkrétně *rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 Tz 49/2000*, k problematice posuzování úmyslu u trestného činu poškození věřitele uvádí, že předpokladem trestní odpovědnosti pachatele za tento trestný čin podle odstavce 1 je úmyslné zavinění pachatele, který jako dlužník jedná s cílem vyhnout se plnému uspokojení věřitele, případně činí určité skutečné či fiktivní dispozice se svým majetkem, ač si z okolností musí být vědom toho, že jeho jednání může mít takový následek, a pro případ, že jej způsobí, je s tím srozuměn. Na srozumění pachatele v tomto smyslu lze usuzovat z jeho konkrétních kroků, které činí, tedy například pokud jednal s vědomím existence četných dluhů, své neschopnosti hradit je a z podaného insolvenčního návrhu.⁴²

Můj názor na problematiku posuzování úmyslu u trestného činu poškození věřitele je vcelku totožný s názorem, který vyjádřil Nejvyšší soud ve výše citovaném rozhodnutí, neboť jednání dlužníka, kdy jedná způsoby uvedenými v zákoně tak, aby zkrátil uspokojení svého věřitele či jiná osoba, která jedná tak, aby zkrátila uspokojení věřitele jiné osoby, je jednáním, které je úmyslné. Ať už jde tedy o pouhé srozumění s případným následkem, kdy jedná tak, že např. o své neschopnosti hradit vzniklé závazky ví, ale přesto se zaváže věřiteli k určitému plnění, tak je srozuměn s případným ohrožením či porušením věřitelova majetkového práva či v v případě úmyslu přímého, kdy se účelově snaží vyvést majetek ze sféry, kde by mohly být věřitelovy pohledávky uspokojeny (například účelové převádění nemovitosti).

Zákonná úprava vyžaduje k trestní odpovědnosti úmyslné zavinění, ale zamyslela jsem se i nad tím, zda by přicházelo v úvahu zavinění nedbalostní, tedy jestli by mohla nastat situace, kdy by byl trestný čin poškození věřitele trestným činem kulpózním. Podle mého názoru by mohlo dojít i k případu, že by dlužník nedokázal zcela správně posoudit svoji momentální ekonomickou situaci a poměr aktiv a pasiv,

⁴⁰ § 15 odst. 1 a) TrZ

⁴¹ § 15 odst. 1 b) TrZ

⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 Tz 49/2000

nepředpokládal by svoji případnou platební neschopnost a zároveň by si nebyl vědom svých závazků vůči věřiteli či jejich skutečné výše. V tomto případě by mohlo docházet i k zavinění z nedbalosti, což je ale vzhledem k platné právní úpravě pouhá úvaha.

Zde se také nabízí myšlenka, zda by bylo možné, aby pachatel tento trestný čin spáchal z hrubé nedbalosti, která představuje vyšší stupeň intenzity nedbalosti, ať již vědomé či nevědomé.⁴³ Z platné právní úpravy na tomto místě dovozují, že záleží zejména na postavení pachatele a jeho vztahu k věřiteli, neboť v některých případech by mohl být potrestán za trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 221, pokud by svým jednáním porušil z hrubé nedbalosti zákonem mu uloženou nebo smluvně převzatou důležitou povinnost při opatrování nebo správě cizího majetku. Zavinění z hrubé nedbalosti je dáno tehdy, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o jeho zřejmé bezohlednosti k zájmům chráněným zákonem. Otázku, zda přístup pachatele opravdu svědčí o jeho zřejmé bezohlednosti k právem chráněným zájmům uvedeným v ustanovení § 221, je třeba posuzovat podle individuálních okolností konkrétního případu, zároveň může záležet i na tom, v jakém postavení pachatel jednal, jaké okolnosti mu byly známy, jakou povinnost k opatrování nebo správě cizího majetku měl, jakým způsobem a z jakých důvodů ji porušil.⁴⁴

Důležitým aspektem naplnění znaků této skutkové podstaty je tedy porušení povinnosti, která byla pachateli uložena buď zákonem, nebo ji převzal na základě smlouvy, a zároveň bylo porušení této povinnosti spácháno při správě majetku jiné osoby. Na tomto místě ve vztahu k trestnému činu poškození věřitele podle § 222 není obligatorním znakem skutkové podstaty závazkový právní vztah mezi věřitelem a dlužníkem, ale je to postavení pachatele jako konkrétního subjektu, který je v postavení správce cizího majetku. Typickými pachateli tohoto trestného činu jsou dle mého názoru nejčastěji insolvenční správci, neboť jsou správou cizího majetku pověřeni přímo na základě Insolvenčního zákona, z něhož také vyplývají zásady a povinnosti, kterými se mají při výkonu povolání insolvenčního správce řídit. V souvislosti se zaviněním z hrubé nedbalosti, může být pachatel potrestán také podle ustanovení § 224, pokud si v důsledku, byť i hrubé nedbalosti, přivodí z taxativně uvedených důvodů úpadek. Příkladem, kdy bude pachatel potrestán za spáchání tohoto trestného činu, je pokud si přivodí úpadek tím, že činí vydání hrubě nepřiměřená svým majetkovým

⁴³Poradce 2003. Český Těšín: Poradce, 2003. ISSN 1211-2437. Trestní zákoník. Úplné znění s komentářem, s. 18

⁴⁴ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře, s. 2205

poměřům, nebo spravuje svůj majetek způsobem, který neodpovídá zákonem mu uloženým nebo smluvně převzatým povinností nebo je s nimi v hrubém nepoměru.

Při posuzování subjektivní stránky trestného činu jako obligatorního znaku skutkové podstaty jsem si položila otázku, zda může být hrubá nedbalost nevědomá. Odborná literatura uvádí, že hrubou nedbalostí se rozumí vyšší stupeň intenzity nedbalosti bez ohledu na to, zda se jedná o nedbalost vědomou nebo nevědomou.⁴⁵ Nejde tedy ani tak o skutečnost, zda se v daném případě jedná o vědomost vědomou nebo nevědomou, ale o intenzitu té nedbalosti, která svědčí o přístupu pachatele k právem chráněnému zájmu a vykazuje tak jeho znatelnou bezohlednost. Typicky si vzpomínám na příklad z hodin trestního práva, kdy nám vyučující uváděl případ řidiče bagru, který prováděl určené stavební práce na náměstí plném lidí a choval se tak, jako by svým jednáním nemohl nikoho ohrozit. To, že se při práci s vozem nijak nerozhlížel a nedával pozor, aby nikoho nezranil, zapříčinilo, že způsobil těžkou újmu na zdraví kolemjdoucí osoby. V tomto případě se jedná o trestný čin spáchaný z hrubé nedbalosti, která je vědomá, protože pachatel věděl, že může takovým jednáním ohrozit nebo porušit zájem chráněný trestním zákonem, ale přesto nedbal bezpečnostních pokynů při své práci.

Jednotlivé způsoby poškození věřitele vlastního jsou uvedeny v § 222 odst. 1 písm. a) – g) a jsou stanoveny alternativně, proto k trestnosti stačí naplnění znaků kterékoliv z nich, stejně jako jednotlivé způsoby poškození věřitele uvedené v rámci alternativ pod jednotlivými písmeny.⁴⁶

Zničení majetku nebo jeho části „*znamená zlikvidování jeho hmotné podstaty tak, že ztratí hodnotu a nelze ho vůbec užít k jeho původnímu účelu (spálením, rozbitím, roztrháním, destrukcí, rozpuštěním, vymazáním záznamu z počítače, přičemž jde o nevratný proces.*“⁴⁷ Samotné zničení v praxi nebývá příliš časté, ale jako příklad lze zmínit případ, který lze s jistou mírou nadhledu označit spíše úsměvný. Jednalo se o případ, kdy byl manžel povinen vydat pro rozdělení podílového spoluvlastnictví manželů garáž, kterou vlastnoručně postavil své bývalé manželce a raději než by tak učinil, zbořil garáž krumpáčem.⁴⁸

Zatajení majetku nebo jeho části už se v praxi oproti předešlému způsobu vyskytuje více, nejedná se tedy o jednání, kterým by byla způsobena destrukce majetku,

⁴⁵ Poradce 2003. Český Těšín: Poradce, 2003. ISSN 1211-2437. Trestní zákoník. Úplné znění s komentářem, s. 18

⁴⁶ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 201

⁴⁷ Tamtéž, s. 201

⁴⁸ Teryngel, J. *Nad trestní odpovědností podnikatele*. Orac, 1998, s. 143

či jeho částečné poškození, ale jde o zatajení existence majetku dlužníka. Dlužník tak v tomto případě předstírá vůči věřiteli i jiným osobám, že majetek nemá nebo vůbec neměl, což může realizovat například neuvedením majetku nebo jeho části v soupisu, vyškrtnutím z evidence nebo dočasný utajený převod majetku na jinou osobu.⁴⁹

Zcizí majetek nebo jeho část ten, kdo ho převede na jinou osobu (fyzickou i právnickou), jedná se tedy o převod vlastnictví. Zcizení tedy obecně „*představuje právní skutečnost spojenou se ztrátou oprávnění majetkové povahy (nejen tedy práva vlastnického) projevením vůle dosavadního vlastníka.*“⁵⁰ Podmínkou není, že vlastník za učiněný převod majetku neobdrží odpovídající protihodnotu, protože ji třeba i obdrží, ale může ji například utratit, nebo učinit jiná opatření, aby se tato protihodnota nedostala do majetkové sféry věřitele, a ten z ní následně nemohl dosáhnout uspokojení své pohledávky. V případě zcizení majetku odborná literatura uvádí, že se typicky se jedná o darování, převod na cizí účet, vklad do základního kapitálu společnosti.⁵¹ Toto jednání pachatel často realizuje za „*extrémně nevýhodných podmínek, například na dlouhodobé minimální splátky a podobně*“⁵², jelikož je často nucen jednat rychle a nenabízí se mu jiné možnosti pro to, aby se předmětný majetek do povědomí a dispozice věřitele vůbec nedostal.

V praxi jsem se s tímto způsobem poškození věřitele setkala v případě pachatele Jindřicha K., který byl jednatelem obchodní společnosti N., s.r.o. (předmětem její činnosti jsou stavební práce). Ačkoli mu bylo známo, že se uvedená obchodní společnost nachází v úpadku formou insolvence, neboť neměla dostatek finančních prostředků k úhradě svých splatných závazků, prodal obchodní společnosti E. na základě kupní smlouvy stavební stroj za cenu 450.000,-Kč. Znaleckým posudkem byla ovšem stanovena obvyklá cena tohoto stroje v době prodeje na 850.000,-Kč, pachatel za zcizený majetek nezískal odpovídající protihodnotu. Další význam skutečností bylo to, že pachatel byl personálně propojen se společností E., které stroj takto prodal, je totiž zakladatel společnosti, která je jediným společníkem obchodní společnosti N., jejímž je jednatelem. Na svoji obhajobu v hlavním líčení uvedl, že motivem jeho jednání byla snaha získat finanční prostředky na dokončení započatých stavebních prací, s čímž by byla spojena úhrada díla a následně by mohl věřitelům splatit své závazky.

⁴⁹ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 201

⁵⁰ ELIÁŠ, K. *Občanský zákoník: velký akademický komentář. Úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 2.svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 579

⁵¹ tamtéž, s. 579

⁵² Teryngel, J. *Nad trestní odpovědností podnikatele*. 1.vyd. Orac, 1998, s. 143

Soud uznal pachatele vinným z trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 1 a), kterého se dopustil tím, že částečně zmařil uspokojení svého věřitele tím, že zcizil část svého majetku. V odůvodnění soud uvedl, že pachatel jednal úmyslně s cílem vyhnout se plnému uspokojení věřitelů. Dále své rozhodnutí soud odůvodnil tím, že pachatel s plným vědomím úpadkového stavu společnosti N. převedl stroj do majetku společnosti E., v níž měl majetkovou účast, a to za cenu neodpovídající aktuální hodnotě stroje v době prodeje. Tento stroj by byl jako majetek společnosti N. použitelný k případnému uspokojení splatných pohledávek věřitelů. Vzhledem ke skutečnosti, že stroj byl třeba i nadále k uskutečňování podnikatelské činnosti společnosti N., pachatel Jindřich K. si od společnosti E. předmětný stroj následně pronajal. Soud dospěl k závěru, že obžalovaný takto jednal, aby vyvedl hodnotný majetek ze společnosti N., a tím zkrátil práva věřitelů společnosti na uspokojení jejich pohledávek.⁵³

Pro úplný popis situace musím na tomto místě uvést, že obviněný Jindřich K. byl soudem uznán vinným také pro trestný čin zvýhodnění věřitele podle § 256 odst. 1 trestního zákona účinného do 31.12.2009 a to tím, že jako dlužník, který není schopen plnit své splatné závazky zmařil, byť i jen částečně, uspokojení svého věřitele tím, že zvýhodnil jiného věřitele a způsobil takovým činem značnou škodu. Za spáchání těchto trestných činů, o kterých bylo vedeno společné řízení, byl odsouzenému uložen úhrnný trest. K bližšímu popisu této části rozsudku se ještě vrátím v kapitole věnující se trestnému činu zvýhodnění věřitele, nyní toto zmiňuji pouze za účelem vysvětlení správné klasifikace pachatelova jednání, kterou státní zástupce neučinil.

Zde je z mého pohledu na místě kritika státního zástupce a soudu, neboť jednání, kterého se obžalovaný dopustil, naplňuje rovněž znaky skutkové podstaty trestného činu zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 Trz, který může být podle odstavci 2 spáchán v jednočinném souběhu právě s výše uvedeným trestným činem zvýhodnění věřitele podle § 223 (podle trestního zákona účinného do 31. 12. 2009 § 256a). Lze zde tedy velice dobře demonstrovat sepětí majetkových a hospodářských trestných činů, kdy trestný čin zvýhodnění věřitele patří dle systematiky zvláštní části trestního zákoníku do majetkových trestných činů a trestný čin zneužití informace a postavení v obchodním styku do trestných činů hospodářských. Obžalovaný Jindřich K. jako jednatel společnosti N., s.r.o. naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu podle § 255 odst. 2, neboť v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch uzavřel smlouvu na úkor jednoho nebo více podnikatelů, resp. jejich podniků.

⁵³ Rozsudek Okresního soudu ve Frýdku-Místku ve věci obžalovaného Jindřicha K. ze dne 30.1.2013

Státní zástupce se vůbec nezabýval skutečností, že obžalovaný Jindřich K. naplnil svým jednáním znaky skutkové podstaty dalšího trestného činu, tedy podle §255 odst. 2. Na tomto místě lze poukázat na obtížnost aplikace skutkových podstat některých majetkových a trestných činů v praxi, které bývají velmi často spáchány v souběhu s dalšími trestnými činy, a současná justiční praxe se s těmito případy nedokáže vždy bezchybně vypořádat. Je to jistě podmíněno i nepříliš rozsáhlou judikaturou k tomuto tématu, ale do jisté míry zřejmě také pozvolnějším rozvojem právní úpravy této oblasti, neboť majetková a hospodářská trestná činnost byla v minulosti v některých obdobích odsouvána do pozadí. Této problematice se budu ještě podrobněji věnovat v kapitole o historickém vývoji trestněprávní ochrany věřitele.

V souvislosti s převodem majetku do majetku obchodních společností bych ještě ráda zmínila rozhodnutí *Nejvyššího soudu sp.zn. 5 Tdo 523/2006*, kdy soud vyslovil takový názor, že *v případě, kdy dlužník založil obchodní společnost a bez odpovídající protihodnoty převedl do jejího majetku věc použitelnou k uspokojení pohledávky věřitele (např. motorové vozidlo), naplnil tím zákonný znak trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 1 a) TrZ tím, že zcizil část svého majetku. Soud také vyslovil názor, že pokud společnost, na kterou dlužník majetek převedl, není v žádném právním vztahu k dlužníkovi, nemůže být tato věc použita k uspokojení pohledávky jeho věřitele.* Tento názor Nejvyššího soudu je v souladu s názorem, který zastává prof. Karel Eliáš, kdy poukazuje na charakteristický rys právnických osob, kterým je oddělení majetku právnické osoby od majetku jejích členů. Jak dále uvádí, z toho vyplývá i samostatná majetková odpovědnost právnické osoby vůči ostatním osobám.⁵⁴ V této souvislosti si dovoluji provést krátký exkurs do terminologie obchodního zákoníku a vysvětlím význam některých pojmů. Obchodní podíl vyjadřuje majetkovou účast společníka v obchodní společnosti, a může tak být například zatížen zástavním právem nebo může být stížen exekucí, či může být smlouvou převeden. Jinými slovy lze také obchodní podíl popsat jako majetkovou hodnotu, která představuje jednak účast společníka na společnosti, jednak práva a povinnosti, které z této účasti pro společníka vyplývají.⁵⁵ Hodnota obchodního podílu je určena cenou obchodního jmění, na které obchodní podíl připadá.

Pojem obchodní jmění je potom třeba důrazně odlišovat od pojmu obchodní majetek. Hlavním znakem pojmu „obchodní jmění“ je, že je vedle souboru obchodního

⁵⁴ ELIÁŠ, K. *Občanský zákoník: velký akademický komentář. Úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1.svazek.* Praha: Linde, 2008, s. 179

⁵⁵ *Poradce 2003.* Český Těšín: Poradce, 2003. Obchodní zákoník. Zákon s komentářem, s. 64

majetku tvořeno také závazky podnikatele. Podle rozsahu závazků, které jsou do obchodního jmění zahrnuty, se rozlišuje mezi obchodním jměním podnikatele, který je fyzickou osobou a obchodním jměním podnikatele, který je právnickou osobou. U podnikatele, fyzické osoby, se za součást obchodního jmění považují vedle obchodního majetku pouze závazky, které vznikly v souvislosti s jeho podnikáním, ale obchodním jměním podnikatele, který je právnickou osobou, je soubor jeho veškerého majetku (obchodního majetku) a závazků. Obchodní jmění tedy není vyjádřením účetního rozdílu mezi majetkem (aktivy) a závazky (pasivy, dluhy), ale tvoří jejich soubor. Lze říci, že v obchodním jmění stojí majetek a závazky vedle sebe.⁵⁶

Nyní se vrátím zpět k modelové situaci, kde figuruje dlužník jako jediný vlastník společnosti s ručením omezeným, který na tuto obchodní společnost převede motorové vozidlo. Obviněný na svoji obhajobu tvrdil, že podle jeho názoru, převedení motorového vozidla na obchodní společnost jeho majetek nezkracuje, neboť věřitel se mohl hojit i ovládnutím obchodního podílu obviněného v této společnosti, zlikvidovat ji a ze získaných prostředků částečně uhradit svoji pohledávku, resp. věřitel se mohl bránit převodu automobilu podle § 42a odst. 1 občanského zákoníku, tedy cestou odpůří žaloby. Závěr Nejvyššího soudu byl takový, že *motorové vozidlo, které je ve vlastnictví dlužníka jako fyzické osoby, může být použito k uspokojení jejího věřitele, ale oproti tomu motorové vozidlo, jež dlužník převedl do majetku obchodní společnosti, byť jde o tzv. jednočlennou společnost s ručením omezeným, je majetkem této společnosti, která má majetkovou samostatnost.* Pokud tedy tato společnost není v žádném právním vztahu k věřiteli, nemůže být její majetek použit k uspokojení té fyzické osoby, která je společníkem obchodní společnosti. V tomto směru se Nejvyšší soud nijak neodchýlil od dosavadní judikatury, kdy již v minulosti vyjádřil k převodu majetku fyzické osoby na obchodní společnost obdobný názor, například v *rozsudku ze dne 30. 3. 2000, sp.zn 4 Tz 49/2000.*⁵⁷

S uvedeným názorem Nejvyššího soudu souhlasím, i s přihlédnutím k názoru prof. Eliáše, který také zdůrazňuje majetkovou nezávislost právnických osob a oddělení majetku jejího od majetku jejích členů a domnívám se, že ačkoliv je výše majetku dlužníka teoreticky nezměněna (protože převod vozidla na jednočlennou společnost s ručením omezeným, kde je jediným vlastníkem znamená, že je teoreticky nadále v jeho dispozici), tak formálně je vlastníkem vozu společnost s ručením omezeným a

⁵⁶ *Poradce 2003.* Český Těšín: Poradce, 2003. Obchodní zákoník. Zákon s komentářem, s. 64

⁵⁷ http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/C63921855A889EDDC1257A4E00659AC7?openDocument&Highlight=0, stav ke dni 18. 3. 2013

majetek společníka je tedy v souladu s názorem Nejvyššího soudu i prof. Eliáše na majetku obchodní společnosti nezávislý. Ačkoliv se tedy majetek teoreticky nedostává ze sféry vlivu dlužníka, jakožto jediného společníka v jednočlenné společnosti, formálně je vlastníkem vozidla společnost s ručením omezeným a vozidlo se stává majetkem této právnické osoby.

V uvedeném rozhodnutí soud dále vyjádřil názor, že trestný čin poškození věřitele nemůže být spáchán dispozicemi s takovými věcmi dlužníka, které podnikatel nezbytně nutně potřebuje k výkonu své podnikatelské činnosti, tedy věci, které nemohou být předmětem výkonu rozhodnutí podle §322 odst. 3 Občanského soudního řádu⁵⁸. Pokud ovšem bez těchto věcí může dlužník nadále podnikat, případně i s jistými omezeními, nejsou tyto věci z výkonu rozhodnutí vyloučeny.⁵⁹ Pokud se tedy vrátím zpět k výše popsanému případu Jindřicha K., stroj, který prodal za neodpovídající cenu společnosti E., byl sice věcí, kterou jako podnikatel nezbytně potřeboval k výkonu své podnikatelské činnosti, ale s jistými omezeními bez něj mohl nadále podnikat (což dokázal i tím, že po prodeji stroj nadále v činnosti pokračoval), proto byl uznán vinným ze spáchání trestného činu poškození věřitele.

Podle § 222 odst. 1 a) se dále poškození věřitele dopustí ten, kdo byť i jen částečně, zmaří uspokojení svého věřitele tím, že učiní neupotřebitelnou byť i jen část svého majetku. „ *Neupotřebitelným se stane majetek podstatným snížením jeho kvality tak, že takto nemůže plnit své původní určení at' již trvale, nebo dočasně (přesolení jídla v kotli, přidání hořké přísady).*⁶⁰ Pachatelovo jednání tedy v tomto případě nesměřovalo přímo ke zničení majetku a likvidaci jeho hmotné podstaty, ale pouze ke znemožnění plnění účelu, ke kterému byl původně určen.⁶¹

Odstranění majetku nebo jeho části, znamená jeho ukrytí, přičemž si pachatel uchová nadále možnost s takovým majetkem disponovat a případně ho i využívat (např. přemístěním na neznámé místo, uschováním u jiné osoby apod.)⁶²

⁵⁸ § 322 odst. 3 OSŘ: *Je-li povinný podnikatelem, nemůže se výkon rozhodnutí týkat těch věcí z jeho vlastnictví, které nezbytně nutně potřebuje k výkonu své podnikatelské činnosti, to neplatí, vážne-li na těchto věcech zástavní právo a jde-li o vymožení pohledávky oprávněného, která je tímto zástavním právem zajištěna.*

⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu 5 Tdo 523/2006

⁶⁰ Kuchta, J. a kol. Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 201

⁶¹ Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štenglová, I. Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s 501.

⁶² Tamtéž, s. 501

Ustanovení § 222 Trz o poškození věřitele má vztah k ustanovení § 228 odst.1 TrZ o poškození cizí věci. Dovolím si nyní krátký exkurs k tomuto ustanovení, abych mohla lépe popsat vzájemný vztah obou těchto skutkových podstat.

§ 228

Poškození cizí věci

(1) Kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

V odstavci druhém je potom stanoveno, že stejně jako v předchozím odstavci bude potrestán ten, kdo poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou. Zásadní skutečností je v případě trestného činu poškození cizí věci ta skutečnost, že se jedná o věc cizí. To znamená, že věc není v pachatelově vlastnictví. Pokud by tato věc pachateli náležela, a jednalo by se tedy o poškození věci vlastní, naplňovalo by jednání, kdy pachatel věc zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou za současného splnění dalších podmínek, znaky skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst.1. Toho by se pachatel dopustil tím, že by zničil, poškodil, zatajil, zcizil, učinil neupotřebitelnou nebo odstranil, byť i jen část svého majetku, tedy své vlastní věci a zmařil by, i jen částečně, poškození svého věřitele.

Pachatelem trestného činu poškození cizí věci podle § 228 může být v podstatě kdokoliv, komu věc nepatří. Lze říci, že pachatelem může být v tomto případě i podílový spoluvlastník věci, tedy jakákoliv osoba, ve vztahu k níž je daná věc cizí, nepatří jí ani nenáleží.⁶³ Pokud se zamyslím nad situací, kdy je dlužník (pachatel) podílovým spoluvlastníkem například garáže, tak je faktem, že z ideálního podílu na této garáži by mohl věřitel případně dosáhnout uspokojení své pohledávky. Pokud ale dlužník tuto věc, tedy garáž, zničí, dopustí se tím spáchání trestného činu poškození cizí věci podle § 228 odst. 1, ale zároveň tímto činem naplní znaky skutkové podstaty poškození věřitele podle § 222 odst.1, protože tím, že zničil část svého majetku, zmařil uspokojení svého věřitele, kterého mohl dosáhnout z jeho podílu na garáži. Jedná se pouze o modelovou situaci, ale nutno dodat, že aby naplnil znaky skutkové podstaty podle § 222, musel by svým jednáním na cizím majetku způsobit škodu nikoli malou, ale to v případě modelové situace nehraje příliš velkou roli. U spáchání trestného činu poškození věřitele podle § 222 TrZ je objektem právo věřitele na uspokojení

⁶³ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 219.

pohledávky, obecněji řečeno věřitelská práva. U trestného činu poškození cizí věci podle § 228 TrZ je objektem vlastnické právo a ochrana majetku. Vzhledem ke skutečnosti, že se pachatel zničením garáže dopustil jak poškození cizí věci podle § 228 odst.1 ve vztahu k druhému podílovému spoluvlastníkovi, a tím ohrozil jeho právo na ochranu majetku, naplnil tímto činem zároveň znaky trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst.1a), kdy jako dlužník zmařil uspokojení svého věřitele tím, že zničil část svého majetku, ze které mohl věřitel dosáhnout uspokojení své pohledávky. Jednočinný souběh trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst.1a) a trestného činu poškození cizí věci podle § 228 odstavce 1 je možný.

Jiná situace by ale nastala v případě, pokud by věřitele neměl podílový spoluvlastník garáže, který tuto garáž zničil, ale dlužníkem by byl právě ten druhý z obou podílových spoluvlastníků garáže. Ještě lépe lze situaci vysvětlit na příkladu, kdy by byl věřitel druhým spoluvlastníkem z titulu zajišťovacího převodu práva či pokud by měl věřitel například v zástavě podíl na garáži druhého spoluvlastníka. Spoluvlastník, který garáž takto zničí, spáchá trestný čin poškození cizí věci podle § 228 odst. 1, a zároveň by tím naplnil znaky trestného činu poškození věřitele jiné osoby podle § 222 odst. 2 a), kdy zničením části majetku dlužníka zmařil uspokojení věřitele jiné osoby, byť i jen částečně. V tomto případě se domnívám, že jsou obě skutkové podstaty v poměru speciality, tedy § 222 odst. 2a) je v poměru speciality k § 228 odst.1a), jednočinný souběh tedy bude v tomto případě vyloučen.

Podle § 222 odstavce 1b) je další z forem poškozujícího jednání proti věřiteli postoupení pohledávky nebo převzetí dluhu jiného. Jedná se o instituty občanského práva, které trestní zákon nedefinuje v žádném ze svých ustanovení, a tak je třeba k výkladu těchto pojmů užit občanský zákoník (dále také jen „OZ“). Postoupení pohledávky podle § 524 odst. 1 OZ znamená změnu v osobě věřitele, kdy pohledávku postupuje jinému a může tak učinit i bez souhlasu dlužníka. S postoupenou pohledávkou přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená. Převzetí dluhu znamená změnu v osobě dlužníka, tedy že na místo dlužníka nastoupí jiná osoba, věřitel k tomu musí dát souhlas. Principem je tedy na jedné straně zbavení se majetku, kdy dlužník – v tomto případě věřitel, postupuje svou pohledávkou a na jeho místo věřitele nastupuje jiná osoba. Na straně druhé, převzetím dluhu se dlužník zavazuje k jeho splnění namísto dlužníka původního a svůj majetek tím zatěžuje.⁶⁴

⁶⁴ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 202

Pod pojmem zatížení věci nebo její pronajmutí rozumíme faktické omezení možnosti vlastníka věci s ní plně disponovat, a tím samozřejmě také následné omezení možnosti věřitele uspokojit z takto zatíženého či pronajatého dlužníkovy majetku svoji pohledávku. Zatížení věci znamená, že formálně je dlužník vlastníkem věci i nadále, reálně však existuje právo třetí osoby (či více osob), která může s touto věcí v určeném rozsahu disponovat. „*Zatížením věci, která je předmětem závazku se rozumí zejména její zatížení zřízením zástavního práva (152 a násl. OZ) nebo věcného břemena (151 a násl. OZ) ve prospěch třetí osoby.*“⁶⁵ Zástavním právem jakožto právem k cizí věci, které je zřízeno k zajištění pohledávky, vzniká určité nebezpečí, že pokud nebude pohledávka včas uspokojena, zástava bude zpeněžena a dluh bude následně uspokojen z výtěžku. Typicky lze uvést příklad, kdy dlužník zřídí zástavní právo k nemovitosti, z níž by mohl být fakticky uspokojen jeho závazek vůči věřiteli, dopouští se tím dle mého názoru dokonání trestného činu poškození věřitele až v okamžiku, kdy dojde k zpeněžení zástavy zástavním věřitelem a kdy je z výtěžku ze zástavy uspokojena jeho pohledávka. Samotné zřízení zástavního práva k věci, která je majetkem dlužníka ještě nenaplnuje znaky skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele, smlouvou o zřízení zástavního práva může být věřitel omezen, ale ke zmaření jeho uspokojení (buť i částečného) v této chvíli ještě nedochází, vzniká zde pouze nebezpečí, že by k takovému zmaření mohlo v důsledku nesplnění závazku vůči zástavnímu věřiteli dojít. Myslím si, že k naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 1b) dochází ve chvíli, kdy zástavní věřitel získá výtěžek z prodeje zástavy. Pokud je zřízeno pouze zástavní právo a je zde dlužníkovi prokázán úmysl zmařit uspokojení svého věřitele, ale k samotnému prodeji zástavy nedojde a trestný čin není dokonán, jednalo by se podle mého názoru v tomto případě o pokus trestného činu poškození věřitele podle výše zmíněného paragrafu.

Judikatura Nejvyššího soudu⁶⁶ k této problematice říká, že trestný čin poškození věřitele podle § 256 odst. 1 a trestního zákona⁶⁷ může být spáchán jen dispozicemi s takovým svým majetkem, který je použitelný k uspokojení pohledávky právě toho věřitele, jehož uspokojení tím bylo alespoň částečně zmařeno. Ve vztahu k jednomu věřiteli by tedy dlužník nemohl spáchat trestný čin poškození věřitele dispozicemi s majetkem, který nebylo možné použít k uspokojení pohledávky tohoto

⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké Komentáře, s. 2007

⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu 5 Tdo 1116/2006

⁶⁷ Viz. třetí kapitola této diplomové práce zabývající se srovnáním skutkových podstat trestného činu poškození věřitele a zvyhodnění věřitele v zákonech č. 140/1961 Sb. a č. 40/2009.

věřitele například proto, že byl zatížen zástavním právem třetí osoby, jestliže by tento zástavní věřitel nemohl uspokojit svoji pohledávku jiným způsobem než z celého výtěžku z prodeje zástavy. Kdyby nebylo možné použít k uspokojení též jiného než zástavního věřitele majetek, na kterém zástavní právo vázne, není zde vyloučena trestní odpovědnost dlužníka za pokus trestného činu poškození věřitele. Trestnost takového nezpůsobilého pokusu je však podmíněna závěrem o tom, že pachatel jednal ve skutkovém omylu a v rozporu se skutečností předpokládal, že zatížený majetek bude možné použít k uspokojení pohledávky jiného věřitele, přičemž úmysl pachatele směřoval k poškození tohoto věřitele. Nejvyšší soud zde ještě navíc uvádí hledisko nutnosti posuzování trestnosti pachatelova jednání z materiálního hlediska, tedy s přihlédnutím ke stupni nebezpečnosti pro společnost, od tohoto přístupu bylo však upuštěno vzhledem k formálnímu pojetí trestného činu v platné právní úpravě.

Způsobem, kterým může dlužník zatížit svůj majetek je také zřízení věcného břemene, kdy se obecná úprava řídí občanským zákoníkem a rozlišujeme věcná břemena podle toho, zda se vztahují k osobě (*in personam*) či k věci (*in rem*). Věcné břemeno znamená faktické omezení vlastnického práva, kdy má ten, komu břemeno svěřeno, určitá oprávnění k takto zatížené věci a v důsledku toho, dochází vlastně ke snížení hodnoty této věci. Jak zástavní právo, tak věcné břemeno bývají zpravidla zřízeny na velmi dlouhou dobu, a mohou tak znatelně snižovat hodnotu věci, stejně jako pronájem věci, který sice nemá charakter věcného práva, ale práva závazkového, ale i ten může být zřízen na velmi dlouhou dobu a snižovat tak hodnotu věci. V uvedených případech bývá obzvláště složité a náročné dokazování zmaření uspokojení práva věřitele, stejně jako výše způsobené škody.⁶⁸

Předstírání nebo uznání práva nebo neexistujícího závazku je další z forem jednání, kterou může být zmařeno uspokojení věřitele. Pro účely výkladu tohoto ustanovení lze definovat neexistující práva nebo závazky jako „*taková práva nebo závazky, které vůbec nevznikly nebo již zanikly. Ve skutečnosti zde tedy není aktuální vztah mezi pachatelem jako dlužníkem a jinou osobou jako jeho věřitelem.*“⁶⁹ Stěžejním prvkem je tedy v tomto případě neexistence závazkového vztahu mezi dlužníkem a věřitelem, kdy neexistující právo představuje fiktivní právo jiné osoby vůči pachateli (fiktivní věřitel předstírá právo vůči pachateli), neexistující závazek pak znamená fiktivní povinnost pachatele vůči jiné osobě (fiktivní dlužník - pachatel předstírá

⁶⁸ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 202

⁶⁹ Tamtéž, s. 202

závazek vůči jiné osobě).⁷⁰ Pod pojmem předstírání neexistujícího práva nebo závazku si lze představit „jednání, kdy vůči pachateli ve skutečnosti nemá jiná osoba deklarované právo na plnění nebo pachatel jako dlužník nemá závazek vůči jiné osobě, ale pachatel ho přesto tvrdí, vykazuje v účetnictví nebo se jinak aktivně chová tak, jako by právo nebo závazek existovaly (např. vyhotoví písemný doklad o existenci takového práva nebo závazku k části svého majetku, neexistující právo nebo závazek zaúčtuje do příslušné obchodní evidence nebo získá svědka k potvrzení jejich existence).“⁷¹

Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 13. dubna 2011 sp. zn. 5 Tdo 1195/2010-78 konkretizoval, které jednání pachatele může být předstíráním neexistujícího práva nebo závazku, když uvedl, že soudní praxe za toto jednání považuje i takové poškozující jednání dlužníka ve vztahu k pohledávce věřitele, jímž dlužník *předstírá změnu svého právního postavení*. Podstatou této změny potom je, že z původního dlužníka, který měl splatný závazek vůči věřiteli, se stane dlužník, který tento závazek již splnil. V posuzovaném případě se jednalo o vytvoření fiktivní pohledávky vůči bývalé IPB, a.s. a následné započtení této fiktivní pohledávky, kterou pachatelé vytvořili. V této souvislosti ještě Nejvyšší soud poukázal na své dřívější *usnesení ze dne 24. března 2005, sp. zn. 8 Tdo 272/2005*, kdy rozhodl o dovolání obviněné, která bez vědomí svého věřitele vyhotovila písemnost dokladující finanční narovnání mezi ní jako dlužníkem a jejím věřitelem. Dlužník tedy tvrdil, že závazek vůči jeho věřiteli již zanikl splněním, ale toto splnění pouze předstíral.

Uvedené jednání dlužníka, tedy předstírání splnění závazku, postavil Nejvyšší soud na roveň případům, kdy dlužník tvrdí, že má závazek vůči jinému subjektu, který ovlivňuje jeho schopnost splnit objektivně existující závazek vůči věřiteli (předstírání nebo uznání neexistujícího práva nebo závazku). Tato judikatura pochází ještě z doby účinnosti předchozího trestního zákona, kdy § 222 neobsahoval samostatné ustanovení o předstírání splnění závazku jako jedné z možných forem zmaření uspokojení svého věřitele, a tak tedy Nejvyšší soud postavil předstírání splnění závazku na stejnou úroveň jako předstírání nebo uznání neexistujícího práva nebo závazku, čímž ho bylo možné trestně postihnout podle tohoto ustanovení.

„Uznání neexistujícího práva nebo závazku předpokládá méně aktivní chování pachatele ve vztahu k neexistujícímu právu nebo závazku, kdy pachatel jen přizná nebo potvrdí, že jiná osoba, která sama v rozporu se skutečností tvrdí (zpravidla po dohodě

⁷⁰ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 202

⁷¹ Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štenglová, I. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s 501.

s pachatelem), že jako věřitel má vůči pachateli jako dlužníkovi právo na plnění, resp. že má pachatel vůči ní závazek k plnění, a pachatel tuto skutečnost jen stvrdí (např. úkonem, který by jinak mohl být uznáním dluhu podle 558 ObčZ).⁷² Oproti předchozímu předstírání pachatel v tomto případě nemusí vyvinout přílišné úsilí, postačí pouze pokud například podepíše fiktivní uznání dluhu.

Předstírání nebo uznání práva nebo závazku ve větším rozsahu než odpovídá skutečnosti je další z forem, kterou lze zmařit uspokojení svého věřitele. Oproti předchozímu ustanovení se však nejedná o práva nebo závazky, které neexistují, tedy nemají reálný podklad a jsou pouze fingované, ale v tomto případě jde o práva nebo závazky platné, které skutečně existují. Podstatou je však, že jsou tato práva nebo závazky předstírána nebo uznána ve větším rozsahu než odpovídá skutečnosti, tedy že „pachatel zejména ve spolupráci s další osobou tento závazek nebo práva neodůvodněně nadsadí.“⁷³ Typicky si pod tímto jednáním představují vystavení faktury na vyšší částku, než která skutečně odpovídá hodnotě dodaného zboží nebo podepsání uznání dluhu na vyšší částku než která představuje skutečně existující dluh.

Další z forem jednání uvedených v § 222 odst. 1 písm. f) je předstírání splnění závazku, kdy dlužník předstírá, že svůj závazek vůči věřiteli již splnil, a ten tedy v důsledku toho zanikl. Dluh reálně dál existuje, ale pachatel se snaží oklamat svého věřitele tím, že bylo plněno třetí osobě, a tak má pro věřitele k uspokojení jeho pohledávky k dispozici nižší částku.⁷⁴ Jak jsem již uvedla výše, toto ustanovení je zahrnuto v trestním zákoníku nově, dřívější úprava ho samostatně nevyčleňovala, což ovšem neznamená, že nebylo trestné podle jiného ustanovení, jak judikoval Nejvyšší soud.⁷⁵

Předstírání úpadku znamená, že pachatel nepravdivě předstírá, že se dostal do platební neschopnosti, a snaží touto cestou vyhnout plnění svých závazků vůči věřiteli. Buď předstírá, že své závazky nemůže plnit vůbec, nebo se snaží prostřednictvím reorganizace nebo oddlužení zbavit podstatné části svých závazků.⁷⁶ Kdo svůj majetek jinak zdánlivě zmenšuje nebo předstírá jeho zánik, ten záměrně „předstírá v rozporu se

⁷² Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štenglová, I. Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s 501.

⁷³ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 202

⁷⁴ Tamtéž, s. 202

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.3.2005, sp.zn. 8 Tdo 272/2005, publikované pod č. T 790 v *Souboru trest. rozhodnutí Nejvyššího soudu*, sešit 15. vydávaný Nakladatelstvem C. H. Beck, Praha, 2005

⁷⁶ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 203

*skutečností, že došlo k úbytku majetkových hodnot, např. v důsledku spotřebování, na základě darování, v důsledku ztráty nebo jiných okolností, a to případně i za součinnosti s dalšími osobami, s nimiž pachatel uzavře fiktivní smlouvy o převodu majetku.*⁷⁷

Obligatočním znakem skutkové podstaty poškození vlastního věřitele podle § 222 a) je výše způsobené škody na cizím majetku, a to jednou z forem uvedených jednání. Výše škody je v zákoně vyjádřena slovy „*škoda nikoli malá*“, tedy podle § 138 se jedná o částku dosahující nejméně 25 000 Kč. Naplní-li pachatel znaky skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele podle odstavce a), bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti. Stejným trestem bude potrestán pachatel, který se dopustil trestného činu poškození věřitele jiné osoby podle odstavce 2), je-li zde současně okolnost, že jednáním v zákoně uvedeným způsobil na cizím majetku škodu nikoli malou.

Druhou skutkovou podstatou poškození věřitele obsaženou v § 222 je poškození věřitele jiné osoby podle odstavce 2. Znění tohoto ustanovení je následující:

(2) Stejně bude potrestán, kdo byť i jen částečně, zmaří uspokojení jiné osoby tím, že

a) zničí, poškodí, zatají, zcizí, učiní neupotřebitelnou nebo odstraní, byť i jen část majetku dlužníka, nebo

b) k majetku dlužníka uplatní neexistující právo nebo pohledávku nebo existující právo nebo pohledávku ve vyšší hodnotě či lepším pořadí, než jaké má,

a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou.

Pachatelem trestného činu poškozování věřitele podle odstavce 2) je jiná osoba než dlužník, je zde tedy z dikce zákona patrné účastenství⁷⁸ třetí osoby na spáchání trestného činu. Trestně odpovědná podle tohoto ustanovení však nebude osoba, která je trestně odpovědná za účastenství na spáchaném trestném činu poškození věřitele již podle odstavce 1). Poškození cizího věřitele podle § 222 odst. 2 je zvláštní formou pomoci dlužníkovi.⁷⁹ „*Jde v podstatě svojí povahou o jednání pomocné, kdy zejména ve druhé alternativě se takto jedná obvykle po dohodě s dlužníkem samotným. Uplatnění*

⁷⁷ Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štenglová, I. Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s 502

⁷⁸ Účastenství je definováno v § 24 TrZ, účastníkem na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu je organizátor, návodce nebo pomocník, z hlediska subjektivní stránky je vyžadován úmysl

⁷⁹ Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štenglová, I. Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s 504

*neexistujícího práva nebo pohledávky předpokládá aktivní činnost pachatele vůči dlužníkovi, např. zaslání upomínky, vystavení faktury, podání žaloby na zaplacení pohledávky dlužníkem atd.*⁸⁰ Stejně jako v předchozím odstavci, i zde je obligatorním znakem skutkové podstaty zmaření uspokojení, v tomto případě ale jiné osoby (cizího věřitele), a to některou z forem uvedených v písm. a) nebo b) za předpokladu, že tímto jednáním pachatel způsobí na cizím majetku škodu nejméně 25 000 Kč.

Důležitým prvkem uvedené skutkové podstaty je, že pachatel tento trestný čin nepáchá dispozicí s majetkem vlastním, nýbrž s majetkem náležejícím do vlastnictví dlužníka, přičemž je tato dispozice s majetkem poškozujícím jednáním ve vztahu k věřiteli dlužníka, a tak pachatel ve výsledku svým jednáním poškodí věřitele třetí osoby. V případě, kdy pachatel zničí, poškodí, zatají, zcizí nebo odstraní část majetku dlužníka „*jde o skutečné zmenšení aktiv dlužníkovu majetku, z nichž by mohl věřitel dosáhnout uspokojení své pohledávky*“⁸¹, oproti tomu v případě uplatnění neexistujícího práva nebo pohledávky k majetku dlužníka jde o „*fingování pasiv, která mají fiktivně snížit skutečnou hodnotu majetku.*“⁸² Výše uvedenými pojmy, které označují způsoby, kterými může pachatel disponovat s dlužníkovým majetkem (zničení, poškození, zatajení apod.) jsem se zabývala už při výkladu skutkové podstaty poškození věřitele podle odstavce 1, a jelikož jejich podstata ve vztahu k tomuto ustanovení zůstává neměnná, nebudu se jimi už zabývat znovu.

V § 222 odst. 3 jsou obsaženy znaky definující kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu poškození věřitele, kdy je stanoven vyšší trest odnětí svobody na šest měsíců až pět let, pokud pachatel způsobí některým činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 značnou škodu, nebo byl-li takový čin spáchán ze zjištěné pohnutky, či získá-li jeho spácháním pro sebe či pro jiného majetkový prospěch. V odstavci 4 je pro případ, kdy pachatel způsobí činem podle odstavce 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu, anebo získá-li jeho spácháním prospěch velkého rozsahu pro sebe či pro jiného nebo způsobí-li takovým činem jinému úpadek, stanoven trest odnětí svobody na tři léta až osm let. Na závěr bych u výkladu skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele ještě pro úplnost zmínila, že souběh tohoto trestného činu je vyloučen nejen s trestným činem poškození cizí věci, která je vzhledem k § 222 speciálním ustanovením, ale je také vyloučen souběh s dalšími úpadkovými delikty a s trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 3 písm. a) v případě, že by takto

⁸⁰ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 203

⁸¹ Tamtéž, s. 203

⁸² Tamtéž, s. 203

jednal dlužník až v průběhu vykonávacího řízení ještě před zabavením jeho věcí, neboť § 337 je rovněž speciální skutkovou podstatou, jinak souběh vyloučen není.⁸³

2.4. Trestný čin zvýhodnění věřitele

Další trestný čin ze skupiny úpadkových deliktů, který je zaměřen na ochranu věřitelských práv, je trestný čin zvýhodnění věřitele podle § 223 TrZ. Stejně jako v předchozím případě u trestného činu poškození věřitele, i zde je obligatorním znakem skutkové podstaty, který musí být naplněn, existence závazkového vztahu mezi věřitelem a dlužníkem. Pojmy jako věřitel, dlužník, závazkový právní vztah jsem již definovala v kapitolách výše, a i zde platí, že jejich výklad je třeba dovodit z předpisů občanského a obchodního práva. Oproti předchozímu ustanovení je ale v tomto případě obligatorním znakem skutkové podstaty úpadek dlužníka. Nutno však dodat, že samotná neschopnost dlužníka plnit své splatné závazky k založení trestní odpovědnosti nestačí, musí existovat ve spojení s dalším jednáním dlužníka, tj. se zvýhodněním některého věřitele na úkor věřitele jiného.⁸⁴

Celkový stav majetku pachatele (dlužníka), který je použitelný k uspokojení věřitelů, se navenek nijak nemění, a to ani reálně ani fiktivně. Majetek dlužníka je ale použit k uspokojení věřitelů nerovnoměrně, kdy je jeden nebo více věřitelů z tohoto majetku uspokojen ve větší míře, než by mu podle insolvenčního zákona náleželo a jiný věřitel nebo věřitelé obdrží méně, než by jim podle zásad vypořádání náleželo. Současně ale platí, že pohledávka zvýhodněného věřitele nebo věřitelů nemusí být uspokojena zcela a věřitel, který obdržel na úkor věřitele zvýhodněného méně, nemusí být při uspokojování pohledávek vynechán zcela.⁸⁵ Ustanovení o trestném činu zvýhodnění věřitele je proto ve vztahu speciálním k trestnému činu poškození věřitele, protože zakotvuje zvláštní případ poškození věřitele ve prospěch jiného. Podstatným znakem je tedy nerovnoměrnost, s jakou jsou jednotliví věřitelé na svých právech uspokojováni. Stačí, že někdo obdrží více, a v důsledku toho jiný obdrží méně, nemusí to být tak, že věřitel na úkor jiného neobdrží vůbec žádné plnění ze strany dlužníka.

Výše jsem uvedla, že jedním z obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu zvýhodnění věřitele je nerovnoměrné uspokojení pohledávek věřitelů, které není

⁸³ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 204

⁸⁴ Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štenglová, I. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s 505

⁸⁵ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 205

dlužníkem realizováno podle zásad zakotvených v Insolvenčním zákoně. Judikatura, která se k této problematice vztahuje, však ve velké míře pochází z dob účinnosti zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, kdy byly zásady poměrného uspokojení věřitelů zakotveny v § 32. Jako příklad uvádím usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 8 Tdo 242/2004 ze dne 10.3.2004. V tomto usnesení soud vyjádřil názor, že trestný čin zvýhodnění věřitele podle § 256 a) trestního zákona č.140/1961 Sb., spočívá v tom, že se mu od dlužníka, který není schopen plnit své splatné závazky, dostalo plnění neodpovídajícího zásadě poměrného uspokojení (§32 zákona o konkursu a vyrovnání), a to na úkor ostatních věřitelů téhož dlužníka. Plnění, jež neodpovídá zásadě poměrného uspokojení, může být za takových okolností věřiteli poskytnuto i vzájemným započtením objektivně existujících pohledávek. Dále se v tomto usnesení Nejvyšší soud vyjádřil ke vztahu speciality mezi trestným činem poškození věřitele a trestným činem zvýhodnění věřitele⁸⁶, kdy je trestný čin zvýhodnění věřitele ve vztahu speciality k trestnému činu poškození věřitele a jednočinný souběh je tedy vyloučen. Skutek je třeba posoudit jako jeden trestný čin zvýhodnění věřitele.⁸⁷ Skutková podstata trestného činu zvýhodnění věřitele má v platné právní úpravě následující podobu:

§ 233

Zvýhodnění věřitele

- (1) Kdo jako dlužník, který je v úpadku zmaří, byť i jen částečně, uspokojení svého věřitele zvýhodněním jiného věřitele, a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.*
- (2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 značnou škodu.*
- (3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,*
 - a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu, nebo*
 - b) způsobí-li takovým činem jinému úpadek.*

Z hlediska obligatorních znaků skutkové podstaty je objektem tohoto trestného činu stejně jako v předchozím případě ochrana věřitelských práv, zejména právo věřitelů na rovnocenné uspokojení jejich pohledávek, a to tak, aby nevznikaly mezi

⁸⁶ Nejvyšší soud ve svém usnesení uvádí označení paragrafů podle zákona účinného do 31.12.2009

⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 8 Tdo 242/2004 ze dne 10.3.2004

poskytnutým plněním nedůvodné rozdíly a žádný z věřitelů tak nebyl oproti ostatním zvýhodněn. K trestní odpovědnosti za tento trestný čin není zákonem vyžadováno, aby bylo zahájeno insolvenční řízení nebo aby byl podán insolvenční návrh, neboť stěžejním účelem tohoto ustanovení je trestně postihnout dané jednání dlužníka v období, které předchází zahájení takového řízení.⁸⁸ Tento časový úsek je charakteristický zejména hrozícím nebezpečím v podobě majetkových úniků, které vzniká v důsledku neustále se měnící a vyvíjející ekonomické situace dlužníka, kdy ještě dlužník neztratil právo svévolně nakládat se svým majetkem a k uspokojení jejich pohledávek si vybere jen některé z věřitelů. Zpravidla se jedná o věřitele, na jejichž činnosti dlužník nějakým způsobem sám profituje, a pohledávky těchto věřitelů pak na úkor ostatních plně uspokojí.⁸⁹

Z hlediska objektivní stránky, tedy dalšího obligatorního znaku skutkové podstaty tohoto trestného činu, je jednání pachatele (dlužníka), který je v úpadku, spočívající v tom, že zmaří, a to byť i jen částečně, uspokojení svého věřitele tím, že zvýhodní věřitele jiného. Současně musí být v příčinné souvislosti s tímto jednáním jako následek způsobena na cizím majetku škoda nikoli malá. V odstavci 2 a 3 §223 jsou dále stanoveny znaky tvořící kvalifikované skutkové podstaty, kdy v odstavci je jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby stanovena značná škoda způsobena pachatelovým jednáním vymezeným základní skutkovou podstatou. V kvalifikované skutkové podstatě podle odstavce 3 je jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby uvedeno způsobení škody velkého rozsahu, tedy nejméně 500.000,-Kč a způsobení úpadku jinému, přičemž u obojího platí, že to musí být způsobeno jednáním pachatele podle odstavce 1.

Pachatelem, tedy subjektem trestného činu zvýhodnění věřitele, je dlužník, který je v úpadku. Stejně jako v předchozím případě u trestného činu poškození věřitele se jedná o konkrétní subjekt podle § 114 TrZ. Po subjektivní stránce je k trestní odpovědnosti pachatele vyžadováno zavinění úmyslné, alespoň tedy úmysl nepřímý, kdy pachatel jedná se „*záměrem vyhnout se poměrnému uspokojení ostatních věřitelů a chce tím alespoň částečně zmařit uspokojení jejich pohledávek, případně si je vědom toho, že jeho jednání může mít takový následek, a pro případ, že jej způsobí, je s ním srozuměn* (R 10/2003). *O srozumění pachatele v tomto směru mohou svědčit jeho*

⁸⁸ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 204

⁸⁹ Tamtéž, s. 204

konkrétní kroky, jestliže např. jednal s vědomím svých četných dluhů, své neschopnosti hradit je, s vědomím možnosti podání návrhu na insolvenční řízení.“⁹⁰

Pro ilustraci trestní odpovědnosti za trestný čin zvýhodnění věřitele podle § 223 v praxi si dovoluji se ještě jednou vrátit k případu Jindřicha K., jednatele společnosti N., s.r.o., který byl Okresním soudem ve Frýdku – Místku uznán vinným a odsouzen za trestný čin poškození věřitele podle § 222. K uvedenému bych doplnila, že tímto odsuzujícím rozsudkem byl Jindřich K. dále uznán vinným tím, že ačkoliv mu bylo známo, že se obchodní společnost N., s.r.o., kde figuroval jako jednatel, který se nachází v úpadku formou insolvence, neboť neměla dostatek finančních prostředků k úhradě svých závazků, tak úmyslně byl jen částečně zmařil uspokojení splatných pohledávek některých věřitelů tím, že jim z těchto pohledávek zaplatil částky nedosahující 10% jejich výše, na které měli nárok, pokud by je uspokojoval rovnoměrně a poměrně tak, jak měl, či jim z jejich pohledávek nezaplatil ničeho.

Dále soud ve výrokové části rozsudku uvedl, že popsáním jednáním pachatele, tedy Jindřicha K., byla poškozeným věřitelům způsobena škoda v celkové výši 2.200.994,22,-Kč. Obžalovaný ve své výpovědi nesouhlasil s některými uvedenými skutkovými zjištěními soudu a navíc rozporoval zvýhodnění u velké části věřitelů, které mu bylo kladeno za vinu, ale také nutno uvést, že nepopíral, že byla obchodní společnost N., s.r.o. od roku 2009 v úpadku a ani nerozporoval existenci a výši pohledávek většiny v obžalobě uvedených věřitelů. Jak uvádí soud v odůvodnění rozsudku, při posuzování jednání obžalovaného, které je mu kladeno za vinu, vycházel zejména ze znaleckých posudků dokumentujících ekonomickou situaci společnosti N., s.r.o. Dle znalce společnost své závazky uspokojovala ve vybraných případech přednostně a nikoliv dle data jejich splatnosti, navíc od určitého konkrétního data byly hrazeny zcela nerovnoměrně, některé faktury dokonce vůbec. Uvedené pachatelovo jednání tedy představuje objektivní stránku trestného činu zvýhodnění věřitele, a z hlediska objektu pachatel svým jednáním porušil zájem společnosti na ochraně majetkových práv věřitelů. K posouzení osoby pachatele, tedy subjektu, soud uvedl, že neshledal žádné okolnosti, které by zakládaly nedostatek trestní odpovědnosti pachatele, a jak jsem již výše uvedla, k naplnění znaků skutkové podstaty zvýhodnění věřitele musí být pachatel v postavení konkrétního subjektu. Tyto předpoklady Jindřich K. splnil, neboť postavení dlužníka, který je v úpadku bylo dáno u právnické osoby, jejímž jménem obžalovaný jednal.

⁹⁰ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné : zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 207

Z hlediska subjektivní stránky byla u pachatele prokázána existence úmyslného zavinění (minimálně úmyslu nepřímého), kdy se pachatel snažil uvedeným jednáním vyhnout poměrnému uspokojení ostatních věřitelů. K úmyslnému zavinění jako k předpokladu trestní odpovědnosti pachatele se vyjádřil *Krajský soud v Českých Budějovicích ve svém usnesení ze dne 4.10.2001 sp.zn. 4 To 751/2001*, což jsem již výše nastínila. Soud zde dospěl k názoru, že předpokladem trestní odpovědnosti dlužníka, který se nachází v platební neschopnosti, za tento trestný čin je, že v důsledku zvýhodnění některého ze svých věřitelů *alespoň částečně zmaří uspokojení ostatních věřitelů, přičemž i naplnění tohoto znaku musí být zahrnuto jeho úmyslným zaviněním*. Pachatel jako dlužník tedy musí jednat se záměrem vyhnout se poměrnému uspokojení ostatních věřitelů a chce tím alespoň částečně zmařit uspokojení jejich pohledávek, případně si je vědom toho, že jeho jednání může mít uvedený následek, a pro případ, že jej způsobí, je s tím srozuměn.⁹¹

Závěrem bych ještě k výkladu obou skutkových podstat, a to jak k trestnému činu poškození věřitele podle § 222, tak trestnému činu zvýhodnění věřitele podle § 223 uvedla, že v souvislosti s judikaturou k těmto trestným činům, existuje stále velké procento soudních rozhodnutí z doby účinnosti předchozího trestního zákona, a samozřejmě také v tomto případě neméně důležitého zákona o konkursu a vyrovnání. Ve většině případů, kdy je posuzována trestní odpovědnost za uvedené trestné činy je tedy třeba vidět pachatelovo jednání, úmysl, ale i další obligatorní znaky skutkové podstaty, stejně jako okolnosti spáchání daného trestného činu, ve všech souvislostech, což tedy znamená posuzovat dané případy ve světle judikatury vztahující se k předchozí právní úpravě. Porovnáním předchozí právní úpravy s platným trestným zákoníkem se zabývám v další kapitole věnující se historickému vývoji trestněprávní ochrany věřitele.

⁹¹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 4.10.2001 sp.zn. 4 To 751/2001

3. Historický vývoj ochrany věřitele v trestním právu

Vztah mezi věřitelem a dlužníkem je závazkovým právním vztahem, v jehož rámci je věřitel oprávněn požadovat po dlužníkovi určité plnění a dlužník je povinen mu toto plnění poskytnout. Z uvedeného vyplývá, že věřitel, jakožto osoba vymáhající po dlužníkovi splnění závazku, v tomto vztahu figuruje jako slabší článek, neboť u každého obligačního vztahu podstupuje určité riziko, že dlužník bude odmítat svůj dluh uhradit, anebo úhrada jednoduše z nějakého, například i na jeho vůli nezávislého důvodu, nebude v jeho silách. Skutečnost, že věřitel je ve svém vlastním zájmu povinen řádně pečovat o svoji pohledávku zejména tím, že sleduje dlužníkovu ekonomickou situaci a případné změny v jeho chování, jsem zmínila již v předchozí kapitole, domnívám se tedy, že tuto problematiku není třeba dále rozvádět. Už v nejstarších dobách lidské historie bylo třeba poskytnout věřiteli ochranu pro případ, že dlužník nebude své závazky plnit řádně a včas. Samozřejmě intenzita této ochrany rostla lze říci přímo úměrně k rozvoji společnosti, hospodářských vztahů a zejména nelze opomenout rozvoj vztahů v podnikatelské sféře.

3.1. Stručný přehled vývoje ochrany věřitele do roku 1852

Stejně jako převážná většina dalších institutů v našem současném právním řádu, i mnoho instrumentů poskytujících ochranu věřitelským právům nachází svůj původ v římském právu, zejména v oblasti římského práva obligačního. Toto právo pojem závazek definovalo jako „*právní pouto, jímž jsme vázáni něco plnit podle práva naší obce.*“⁹² Základ závazku byl již v římském právu vymezen jako právní vztah dvou subjektů, a to dlužníka (debitora), který je povinen plnit a ručí za svůj dluh vůči osobě oprávněné žádat plnění, a na druhé straně tohoto vztahu stál věřitel (creditor), který byl oprávněn žádat plnění a jehož právo bylo chráněno osobní žalobou proti dlužníkovi.⁹³ V nejstarších dobách se v římském právu závazky dělily na dva druhy, a to na závazky ze smluv (tedy mimodeliktní) a závazky z bezprávných činů. Za tyto bezprávné činy pak byly považovány krádež, loupež, bezprávné poškození cizí věci, příkoří, zlomyslné poškození cizí věci, zcizení ke škodě věřitelů a procesní pletichy.⁹⁴

⁹² BALÍK, Stanislav a Stanislav BALÍK. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 221 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk), s. 182

⁹³ BALÍK, Stanislav a Stanislav BALÍK. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 221 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk), s. 195

⁹⁴ Tamtéž, s. 195

Bezprávný čin zcizení ke škodě věřitelů (*alienatio in fraudem creditorum*) spočíval v tom, „že dlužník zcizil něco ze zlého úmyslu za tím účelem, aby zkrátil své věřitele.“⁹⁵ V tomto činu lze spatřovat jistý „předobraz“ současného pojetí trestného činu poškození věřitele podle § 222 TrZ, kdy je pachatelem konkrétní subjekt, tedy dlužník, který jedná úmyslně ke škodě svého věřitele. Ovšem skutková podstata je zde formulována příliš úzce a konkrétně, zavádí trestnost pouze jediné formy poškozujícího jednání dlužníka vůči věřiteli, kterou je zcizení. Z dalších bezprávných činů ve vztahu k úpadkovým deliktům lze jmenovat ještě bezprávné poškození cizí věci, kterým bylo například i zabití cizího otroka nebo zvířete, dále bezprávný čin zlomyslného poškození cizí věci, jehož podstatou bylo způsobení majetkové škody jinému ze zlého úmyslu. Římské právo znalo také bezprávný čin procesní pleticha, kdy někdo za úplaty zahájil proti jinému proces, nebo naopak od konání procesu upustil, i když byl spravedlivý.⁹⁶

V počátcích raně feudálního státu bylo trestní právo, podobně jako tomu bylo v ostatních právních oblastech, značně závislé na obyčejích společnosti předstátní, které byly později přeneseny i do středověké společnosti a byly aplikovány zejména v zájmu státu a šlechty. Tento jev ve velké míře ovlivňoval hodnocení osoby pachatele podle jeho společenského postavení například při výměře trestu, stejně jako hodnocení jednotlivých deliktů podle objektu, na který pachatel útočil.⁹⁷

V období feudálního absolutismu v českých zemích byla zahrnuta některá ustanovení upravující postavení věřitele v kodifikaci městského práva z roku 1579 s názvem „*Práva městská království českého*“, jejímž autorem byl Pavel Kristián z Koldína. Trestní právo bylo dále zahrnuto v Obnoveném zřízení zemském, českém i moravském, které stíhalo trestem smrti, konfiskací majetku a ztrátou cti řadu deliktů politické povahy, mezi něž patřila například urážka panovníka.⁹⁸ V Koldínově díle byl zahrnut velmi propracovaný systém závazkových práv, který se do jisté míry opíral o systematiku římskoprávní, a obligace zde byly rozděleny do tří skupin. Mezi kontrakty verbální Koldín zařadil slib, mezi kontrakty konsenzuální koupi, nájem, společenství a mandát, mezi kontrakty reálné pak zápůjčku, půjčku, úschovu a zástavu.⁹⁹ Zvláštností je také skutečnost, že Koldínova Práva městská neznala nepojmenované kontrakty, ale

⁹⁵ BALÍK, Stanislav a Stanislav BALÍK. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 221 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk), s. 195

⁹⁶ Tamtéž, s. 195

⁹⁷ MALÝ, Karel a Stanislav BALÍK. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. Student (Leges), s. 142

⁹⁸ MALÝ, Karel a Stanislav BALÍK. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. Student (Leges), s. 191

⁹⁹ VOJÁČEK, Ladislav a Stanislav BALÍK. *Česke Právní dějiny*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 694 p. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk), s. 165

jejich absence byla v tomto díle nahrazena tak, že byla vymahatelná téměř jakákoliv smluvená ujednání, s výjimkou dohod, které byly právem zakázány.¹⁰⁰ Uvedené Koldín ve svém díle vyjádřil tak, že „závazků a slibův neřádných a z přinucení násilného vykonaných, žádný není povinen držeti, ani jim dosti činiti.“¹⁰¹

V souvislosti s rozvojem právní úpravy závazkového práva docházelo v tomto období také ke zdokonalení ručení za závazky, neboť bylo třeba posílit postavení věřitele jako jedné ze stran závazkového právního vztahu a zlepšit tak možnost uspokojení jeho pohledávky. Oproti pojetí v římském právu byla s postupem času omezována moc věřitele nad dlužníkem, byla stanovena jeho odpovědnost za zdraví a život dlužníka, a vymáhání splacení pohledávky muselo být realizováno právní cestou. Ze způsobů, kterými se mohl dlužník věřiteli v této době zaručit za splnění svého dluhu, lze jmenovat ručení osobní svobodou, ručení ctí, ručení majetkem a rukojemství.¹⁰² Častým způsobem ručení osobní svobodou bylo tzv. ležení, kdy se dlužník zavázal věřiteli, že se na výzvu dostaví na určené místo a bude tam žít na své náklady.¹⁰³ „*Institute ležení byla založena na smlouvě mezi věřitelem a dlužníkem a spočívala v tom, že insolventní dlužník se musel na vybídnutí věřitele dostavit do hostince, krčmy i se svými služebníky, a tam tak dlouho pobývat, pokud neopatřil peníze k zapravení dluhu. Vedle omezení osobní svobody ztěžovalo jeho postavení i narůstání výdajů za pobyt, které byly často i právně reglementovány. Někdy se stávalo, že za dlužníka ležely osoby, které k tomu za úplatu najal.*“¹⁰⁴

Nejvýznamnější články výše uvedené kodifikace městského práva později Koldín shrnul v kratším výtahu s názvem „*Krátká summa (Summa práv městských)*“.¹⁰⁵ Tato kodifikace obsahovala část upravující některé vztahy mezi věřiteli a dlužníky nazvanou „*O zvodích na statky gruntovní a dlužnicích*“, kde bylo v souvislosti s již zmíněným odklonem od pojetí vztahu dlužníka a věřitele založeném na moci nad dlužníkovým životem, zakotveno i ustanovení upravující vězení pro dluhy. Tak bylo

¹⁰⁰ VOJÁČEK, Ladislav a Stanislav BALÍK. *Česke Právní dějiny*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2010, 694 p. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk), s. 165

¹⁰¹ Tamtéž, s. 165

¹⁰² MALÝ, Karel a Stanislav BALÍK. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. Student (Leges), s. 135

¹⁰³ VOJÁČEK, Ladislav a Stanislav BALÍK. *Česke Právní dějiny*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2010, 694 p. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk), s. 165

¹⁰⁴ MALÝ, Karel a Stanislav BALÍK. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. Student (Leges), s. 135

¹⁰⁵ Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V., *České právní dějiny*. 2. Vyd., Plzeň : A. Čeněk, 2010, s. 135

stanoveno, že dlužník, který se do vězení pro dluhy dostal, nemá být vydán svému věřiteli, aby s ním mohl svévolně nakládat.¹⁰⁶

Z dalších kodifikací, které v této době platily na našem území lze jmenovat *Trestní zákoník Josefa I. z r. 1707* a *tereziánský zákoník*, který byl charakteristický především upřednostňováním deliktů namířených proti Bohu, církvi a státu, kterým dává větší váhu oproti deliktům proti soukromým zájmům a osobám. Obecně známým znakem, kterým se pak tato kodifikace především vyznačovala, byla až nepřiměřená krutost trestů, které měly především odstrašit veřejnost od další trestné činnosti.¹⁰⁷ V tomto směru nastal jistý zlom s přijetím *Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech na ně Josefa II. z roku 1787*, který byl značně ovlivněn dílem Caesara Beccarii „*O zločinech a trestech*“ a při ukládání trestů vycházel ze zásady úměrnosti mezi společenskou nebezpečností trestného činu a přísností trestu.¹⁰⁸ „*Tresty měly především přispívat k převýchově pachatele, což však ve snaze o jejich účinnost vedlo až k nepřiměřené krutosti trestů tělesných. Zákoník opustil definitivně staré formy feudálních trestů a krutých zákroků na těle odsouzeného. Ponechal však stále ještě vypalování cejchů a trest bití.*“¹⁰⁹

Po smrti Josefa II. byla v roce 1796 vypracována osnova nového trestního zákoníku a ještě v tomto roce byla vyhlášena nejprve jako *Západohaličský trestní zákoník*, později v roce 1803 vešla, s výjimkou Uher, v platnost v celé monarchii. Název nového trestního zákoníku zněl „*Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích*“, v českém překladu zněl jeho název „*Knihy práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky*“. Kodex se skládal ze dvou částí, první z nich obsahovala ustanovení o zločinech, druhá o přestupcích, přičemž ke každé části byla připojena příslušná ustanovení o procesu. Tento zákon v mnohém navazuje na josefínský trestní zákoník, jako předpoklad trestného činu je zde rovněž vyžadován zlý úmysl pachatele a zavádí trestnost návodu, pokusu a pomoci.¹¹⁰

¹⁰⁶ G VI.: *Kdož by se z osob svobodných do vězení pro dluhy dostal, ten v moc věřiteli svému, aby svou vůli nad ním provozoval, vydáván býti nemá. Právem to nařízeno jest, aby ne osoba dlužníka, ale statek věřiteli v jeho povinném dluhu zavázán byl. Dlužník jsa osoba svobodná, v moc věřiteli svému, aby s ním svou vůli provozoval, z vězení vydáván býti nemá.*

¹⁰⁷ MALÝ, Karel a Stanislav BALÍK. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. Student (Leges), s. 192

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 193

¹⁰⁹ MALÝ, Karel a Stanislav BALÍK. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. Student (Leges), s. 193

¹¹⁰ VLČEK, Eduard a Stanislav BALÍK. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2. nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 66 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, s. 30-31

3.2. Zákon č. 117/1852 Ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích

Významná ustanovení týkající se ochrany věřitele obsahoval zákon č.117/1852 Ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích. Jeho předchůdcem a základem byl do jisté míry zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, zjednodušeně může být zákon č. 117/1852 Ř.z. považován za jeho novelizaci. Tento zákon platil v Rakousko – Uhersku od 1. září 1852, po vzniku Československa platil na našem území až do roku 1950, kdy byl nahrazen až trestním zákonem č. 86/1950 Sb.¹¹¹ Zákon č. 117/1852 Ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích zavádí členění deliktů na zločiny, přečiny a přestupky, což je mnohdy předmětem sporů mezi odborníky, neboť někteří z nich zastávají názor, že toto členění zakládá bipartici, tedy dva druhy deliktů, a jiná část odborné veřejnosti se přiklání k tripartici. Na rozdíl od jeho předchůdce z roku 1803, který rozlišoval pouze zločiny a přestupky, a navíc také rozdílně od předchozí úpravy, obsahuje tento zákon pouze právo hmotné, procesní je vyčleněno úpravě zvláštní.¹¹²

Tento zákon zakotvuje trestné činy poškozující věřitelská práva v podobě, v níž lze spatřovat určité obrysy právní úpravy, jak ji zakotvuje naše současné trestní právo. Přinejmenším lze říci, že v některých znacích jsou příslušné skutkové podstaty zakotvené v tomto zákoně předchůdci dnešní podoby trestných činů poškození a zvýhodnění věřitele. V Hlavě dvacáté třetí s názvem „*O podvodu, podvodném úpadku a poškození cizích věřitelů*“ je v § 205a) zakotvena skutková podstata trestného činu podvodného úpadku, ve které lze spatřovat základ pro vytvoření dnešní skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele podle § 222 trestního zákoníku. Podstatou je zde zmaření uspokojení věřitele vlastního, tedy

Podvodný úpadek

§ 205a

1. *Kdo úmyslně uspokojení svých věřitelů nebo jich části zmaří, nebo ztenčí tím, že zatají, odstraní, zcizí nebo poškodí součást svého jmění, předstírá nebo uznává závazek, kterého není nebo jinak své jmění zmenší, tresce se žalářem od šesti měsíců do jednoho roku, za přitěžujících okolností však od jednoho do pěti roků.*

¹¹¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Trestn%C3%BD_%C4%8Din, stav ke dni 18.2.2013

¹¹² Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do r. 1945. 4. vydání. Praha :Leges, 2010, s. 276

2. *Na těžký žalář od pěti do deseti roků budiž nalezeno, jsou-li zvláště přitěžující okolnosti.*

Tato skutková podstata je možnou předchůdkyní současné skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele podle § 222 a), kdy je samozřejmě oproti jejímu dnešnímu pojetí její podoba mnohem užší. Z hlediska subjektivní stránky bylo, stejně jako je tomu dnes vyžadováno pachatelovo úmyslné zavinění, a oproti tomu na rozdíl od dnešní úpravy, je obligatorním znakem mnohost věřitelů, což dovozují z dikce zákona, kdy je uvedeno „*kdo úmyslně uspokojení svých věřitelů nebo jich části zmaří, nebo ztenčí*“. V § 205b je dále zakotvena skutková podstata trestného činu poškození věřitele cizího, kde je pachatel popisován jako ten „*kdo nejso s dlužníkem srozuměn*“. Stejně jako současná právní úprava trestného činu poškození věřitele, i zde jsou tedy rozlišovány dvě skutkové podstaty, poškození věřitele vlastního a poškození věřitele cizího. Z hlediska subjektu je tedy pachatelem tohoto trestného činu osoba od dlužníka odlišná, která jedná úmyslně ke škodě věřitele, aby jednáním popsáním v odstavci prvním získala majetkový prospěch sobě, dlužníkovi či třetí osobě.¹¹³

Další ustanovení související s ochranou věřitele byla v tomto zákoně upravena v Hlavě jedenácté s názvem *O přečinech a přestupcích proti bezpečnosti majetku*. V této části jsou obsaženy delikty, které se vyznačují nižší mírou společenské škodlivosti, a v některých případech zde postačuje zavinění z nedbalosti. Ve vztahu k přečinům a přestupkům zákon v § 233 zakotvuje zásadu, *neznalost zákona neomlouvá*¹¹⁴, a člení je do tří skupin podle právem chráněného zájmu, který je příslušnými trestnými činy ohrožen. První skupinu tak tvoří přečiny a přestupky proti veřejné bezpečnosti, druhou přestupky a přečiny proti bezpečnosti jednotlivců, kde je zahrnuta i bezpečnost majetku, a třetí tvoří přečiny a přestupky proti veřejné mravopolečnosti.

V § 485, který upravuje přečin nadržování věřiteli lze spatřovat určité společné znaky se skutkovou podstatou trestného činu zvýhodnění věřitele podle platné právní úpravy. Přečinu nadržování věřiteli se dopustí ten, „*kdo úmyslně po tom, kdy u něho*

¹¹³ „*Kdo nejso s dlužníkem srozuměn, úmyslně zatají, odstraní, zcizí nebo poškodí součást jeho jmění nebo proti jmění dlužníkovu uplatňuje právo, kterého není, aby tím ke škodě věřitelů nebo jich části sobě, dlužníkovi nebo někomu třetímu neoprávněný prospěch majetkový zjednal, tresce se žalářem od šesti měsíců do jednoho roku, za přitěžujících okolností však od jednoho do pěti roků.*“

¹¹⁴ *Přečiny a přestupky, které v tomto dílu zákona trestního jsou obsaženy, jsou vesměs činy neb opominutí, jež každý sám od sebe za nedovolené poznati může; anebo takové, kde pachatel dle svého stavu, své živnosti, svého zaměstnání, nebo dle svých poměrů povinen jest znáti zvláštní nařízení, jež bylo přestoupeno. Proto se neznalostí trestního zákona tohoto, co se týče obsažených v něm přečinů a přestupků, nikdo nemůže omlouvati.*

nastala neschopnost platiti, věřiteli nadržuje v tom úmyslu, aby tím jiné věřitele poškodil, bude pro přečin potrestán tuhým vězením ode tří měsíců až do dvou roků. Věřitel, který přijme zjištění nebo placení pohledávky jemu příslušející, není trestný.“ Z hlediska subjektu je tedy pachatelem tohoto přečinu dlužník v platební neschopnosti, který jedná ve vztahu k věřiteli úmyslně.

Ve vztahu k výše uvedenému trestnému činu podvodného úpadku podle § 205 a) zákon dosahoval i na případ, kdy bude úpadek dlužníkem způsoben z nedbalosti. Podle tehdejší právní úpravy se jednalo o přečin, kdy si dlužník z nedbalosti přivodil neschopnost splatit věřitelům své závazky a to tím, že činil přílišná vydání, lehkomyšlně nebo nepřiměřeně využívá nebo poskytuje úvěr, promarnil část majetku nebo uzavřel odvážný obchod, který nenáleží k řádnému vedení jeho obchodu, nebo je v nápadném odporu s jeho majetkovými poměry. Odstavec 2 se vztahoval na případy, kdy pachatel z nedbalosti poškodil své věřitele nebo jejich část tím, že ačkoliv ví, že není schopen hradit své závazky, učiní nový dluh, splatí dluh, zřídí zástavu nebo včas nenavrhne zahájení konkursu nebo vyrovnací řízení. V odstavci 3 byla stanovena trestnost jednání, kdy pachatel zfalšuje, odstraní nebo zničí své obchodní knihy. V souvislosti s tím byl také v § 486 a) zakotven přečin nedostatečné vedení knih dlužníkem, který nese určité společné znaky s trestným činem zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 TrZ. Pachatelem tohoto přečinu byl dlužník několika věřitelů, který proti zákonnému závazku v předepsaném čase neprovede bilance svého jmění, nebo opomine vésti obchodní knihy, nebo je vede tak nepořádně, že neposkytují přehled o stavu jmění, a stane se tak neschopným platit, bude potrestán vězením od jednoho do šesti měsíců.¹¹⁵

Se vznikem Československé republiky byl tento zákon převzat do nově vzniklého právního řádu tzv. recepční normou č. 11/1918 Sb. Účelem tohoto zákona a celého včleňování právních norem do československé právního řádu bylo zachování souvislosti, kontinuity a především to, aby se předešlo možným zmatkům a aby byl zajištěn nerušený přechod k novému státnímu životu. Tak bylo v článku II. této recepční normy stanoveno, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony zůstávají prozatím v platnosti. Pro trestní právo to mělo význam takový, že zůstal i nadále v platnosti Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852, doplněný o některé změny.¹¹⁶ V roce 1921 probíhaly jisté snahy o vytvoření nového trestního zákona, kdy bylo

¹¹⁵ <http://www.kakanien.info>Show.aspx?ID=1661>, stav ke dni 20.2.2013

¹¹⁶ VLČEK, Eduard a Stanislav BALÍK. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2. nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 66 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, s. 36

základem rozdělení trestných činů na zločiny a přečiny, kdy bylo kritériem tohoto dělení tzv. nízká pohnutka činu. V závěru byl návrh tohoto zákona označen za příliš odborný a v platnost nikdy nevstoupil.¹¹⁷ V platnosti tak nadále zůstal zákon z roku 1852. Tento zákon platil na našem území fakticky až do roku 1950, kdy byl v důsledku politickým změn a požadavku vytvoření nové právní úpravy, která by vyhovovala tehdejší podmínkám režimu a společenskému klimatu, přijat nový trestní zákon č. 86/1950 Sb.

3.3. Trestní zákon č. 86/1950 Sb.

V rámci tzv. Právníkové dvouletky probíhající v letech 1949 – 1950 probíhala v Československé socialistické republice rozsáhlá revize většiny stěžejních právních předpisů a měly být vytvořeny zákony zcela nové, které by více reflektovaly současnou společenskou situaci a mnoho dalších rozličných faktorů. Jako první z řady nových zákonů byl v roce 1949 Národním shromážděním schválen rodinný zákoník, a během následujícího roku následovalo dalších šest kodifikací, mezi nimi samozřejmě nechyběl trestní zákon a trestní řád.¹¹⁸ Nutno podotknout, že až teprve tento zákon fakticky nahradil výše uvedený zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, který i díky své zjevné propracovanosti zůstal na našem území v platnosti po tak dlouhou dobu.

Nový trestní zákon z roku 1950 byl zjednodušeně řečeno obrazem své doby a jeho ustanoveními se prolínaly zásady a ideové hodnoty vycházející z tehdejší společenské a politické situace. Zájmy jednotlivce byly tímto zákonem odsunuty do pozadí a na prvním místě byla ochrana lidově demokratické republiky a zájmů pracujícího lidu.¹¹⁹ Upuštěno bylo od předchozího členění trestných činů na zločiny, přečiny a přestupky a v § 2 byla zavedena jednotná kategorie pro zločiny a přečiny s názvem „*trestný čin*“, a zároveň bylo tímto paragrafem zavedeno materiálně – formální pojetí trestného činu.¹²⁰ Trestný čin poškození věřitele a také trestný čin poškození cizí věci byly zahrnuty v Hlavě osmé, která nesla název *Trestné činy majetkové*.

¹¹⁷ VLČEK, Eduard a Stanislav BALÍK. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2. nezměněn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 66 s. Edice učebnic Právníkové fakulty Masarykovy univerzity v Brně, s. 36-38

¹¹⁸ Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V., *České právní dějiny*. 2. Vyd., Plzeň : A. Čeněk, 2010, s. 135 s. 563

¹¹⁹ Tamtéž, s. 623

¹²⁰ § 2 zák. 86/1950 Sb.: „ Trestným činem je jen takové pro společnost nebezpečné jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavinil.“

Oproti předchozí úpravě v zákoně z roku 1853 byla skutková podstata poškození věřitele značně zdokonalena. Jsou zde detailněji popsány jednotlivé způsoby, kterými může věřitel dlužníka poškodit a z hlediska zavinění je i zde vyžadováno úmyslné jednání pachatele. Trestný čin poškození věřitele byl zakotven v § 257 a stejně jako je tomu v současnosti, obsahoval dvě skutkové podstaty. První skutkovou podstatou trestného činu poškození věřitele podle odstavce 1 je poškození věřitele vlastního. Pachatelem je v daném případě ten, kdo úmyslně zmaří i jen částečné uspokojení svého věřitele popsáním jednáním, jedná se tedy o dlužníka jakožto konkrétní subjekt, neboť je z dikce tohoto ustanovení patrná existence závazkového právního vztahu mezi věřitelem a dlužníkem. V odstavci 2 je zakotvena druhá skutková podstata trestného činu poškození věřitele, a to poškození věřitele jiné osoby. Skutečnost, která je z dikce tohoto ustanovení patrná, je neexistence závazkového právního vztahu mezi pachatelem a věřitelem, kdy je subjekt formulován jako ten, „ *kdo úmyslně zmaří uspokojení i jen jeho část věřitele někoho jiného* “. Pachatelem v tomto případě tedy není dlužník, ale třetí osoba, která svým jednáním poškodí věřitele jiné osoby.

Formy jednání, kterými může dlužník zmařit uspokojení svého věřitele či podle odstavce 2 také jednání, kterými může pachatel zmařit uspokojení věřitele jiné osoby, jsou dle mého názoru formulovány poměrně úzce. Rozhodně tato právní úprava neumožňovala aplikaci obou těchto uvedených skutkových podstat na široké spektrum páchané hospodářské trestné činnosti. V porovnání s dnešní právní úpravou trestného činu poškození věřitele jsou konkrétně vymezeny pouze poškozující formy jednání v písm. a) a b), a to jak odstavci 1, tak v odstavci 2. Zákon zde výslovně stanovuje trestnost poškozujících jednání vůči věřiteli, která spočívají ve zničení, poškození, zatajení, zcizení nebo odstranění části jmění a dále v předstírání nebo uznání neexistujícího práva nebo závazku. V obou odstavcích tohoto paragrafu je potom v písm. c) ponechán poměrně široký rámec možností pro výklad ustanovení, resp. formu poškozujícího jednání směřujícího proti věřiteli, které zní „ *své jmění jinak zmenšit*“, kdy je aplikace tohoto ustanovení na případy v praxi velice ztížena. Co se týče trestů za tento majetkový trestný čin, je zde patrná určitá degradace těchto deliktů, které byly odsunuty do pozadí na úkor hodnot, které zákonodárci v tehdejší době v souladu s ideovým podtextem tohoto kodexu, zahrnuli do počátečních ustanovení jeho zvláštní části. Pro ilustraci uvádím znění skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele:

§ 257

Poškození věřitele

- (1) *Kdo úmyslně zmaří i jen částečné uspokojení svého věřitele tím, že*
- a) Zničí, poškodí, zatají, zcizí nebo odstraní část svého jmění,*
 - b) Předstírá nebo uzná neexistující právo nebo závazek, nebo*
 - c) své jmění jinak zmenší,*
- bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok*
- (2) *Stejně bude potrestán ten, kdo úmyslně zmaří i jen částečné uspokojení věřitele někoho jiného tím, že*
- a) Zničí, poškodí, zatají, zcizí nebo odstraní část majetku dlužníka,*
 - b) Ke jmění dlužníka uplatní neexistující právo nebo pohledávku, nebo*
 - c) Jmění dlužníka jinak zmenší.*
- (3) *Odnětím svobody na tři měsíce až tři léta bude pachatel potrestán, má-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 za následek značnou škodu.*

Trestný čin zvýhodnění věřitele tento zákon vůbec neupravoval. Ve vztahu k úpadkovým deliktům lze ale zmínit trestný čin nevěrné správy, který byl zakotven v § 253, a který je předchůdcem nynějšího trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 220 TrZ. Pachatelem trestného činu nevěrné správy je ten, kdo úmyslně poškodí jiného tím, že poruší podle zákona mu uloženou nebo smluvně převzatou povinnost opatrovat nebo spravovat cizí jmění. Kvalifikovaná skutková podstata v odstavci 2 stanovila vyšší trest, pokud je pachatelem poručník, opatrovník nebo jiná osoba, která má zvláštní povinnost hájit zájmy poškozeného nebo je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost. Ve svém základu zůstala tato skutková podstata nezměněna až do dnes, v platném trestním zákoníku došlo pouze k jistému doplnění a rozšíření co se týče výše škody způsobené spácháním tohoto trestného činu. Navíc byla nově v § 221 TrZ zavedena skutková podstata porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti, kde je k trestní odpovědnosti pachatele vyžadováno zavinění z hrubé nedbalosti. Tento trestní zákon prošel několika novelizacemi a platil až do roku 1961, kdy byl nahrazen trestním zákonem č.90/1961.

3.4. Trestní zákon č. 40/1961 Sb.

V návaznosti na přijetí nové Ústavy v roce 1960 proběhla kodifikační vlna, v jejímž rámci došlo i k přijetí trestního zákona č. 140/1961 Sb. Ustanovení o trestném

činu poškození věřitele a ustanovení o trestném činu zvýhodnění věřitele se již nacházejí v téměř totožné podobě, jakou zná platný trestní zákoník dnes. Značným rozdílem mezi tímto zákonem a v současnosti platným trestním zákoníkem je v pojetí trestného činu, kdy byl trestní zákon z roku 1961 založen na materiálně-formálním pojetí trestného činu. K trestní odpovědnosti pachatele za trestný čin musely být tedy splněny jak formální znaky trestného činu uvedené v zákoně, tak musela být splněna podmínka společenské nebezpečnosti pachatelova jednání. V novém trestním zákoníku bylo od tohoto pojetí upuštěno, neboť kritérium společenské nebezpečnosti mohlo být zejména z politických a ideových důvodů snadno zneužitelné, a také k tomu vcelku běžně docházelo.

Současné pojetí trestného činu v trestním zákoníku je tedy formální pojetí trestného činu, kdy k trestní odpovědnosti pachatele za trestný čin musí dojít k naplnění formálních znaků trestného činu uvedených v zákoně. Aby nedocházelo k přílišnému formalismu, tedy aby nebylo bez výjimky trestáno veškeré jednání, které naplňuje formální znaky některé skutkové podstaty zakotvené v trestním zákoníku, je v § 12 odst. 2 zakotvena zásada subsidiarity trestní represe. Touto zásadou se budu ještě podrobněji zabývat v kapitole věnující se ochraně věřitele v právním řádu, nyní si dovoluji její podrobnější výklad vynechat. Podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku je zakotveno formální pojetí trestného činu k dosažení maximální legality podmínek trestní odpovědnosti, což povede ke zvýšení jednotnosti při výkladu a aplikaci zákona a k posílení rovnosti všech před zákonem.¹²¹

Trestný čin poškození věřitele měl v trestním zákoně č. 140/1961 Sb., označení trestný čin poškozování věřitele a byl zakotven v § 256. Lze říci, že tato skutková podstata měla z určité části podobu, v jaké ji zakotvuje platný trestní zákoník, ale oproti jejímu dnešnímu znění nebyla trestní odpovědnost za spáchání tohoto trestného činu v jeho základní skutkové podstatě podmíněna výší způsobené škody, jak je tomu v současnosti. Výše škody byla zakotvena v odstavcích 3 a 4 jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, v základní skutkové podstatě výše způsobené škody uvedena nebyla. Trestný čin poškozování věřitele obsahoval dvě skutkové podstaty, a to poškozování věřitele vlastního a poškozování věřitele jiné osoby. Pachatelem trestného činu poškozování věřitele vlastního podle odstavce 1 byl dlužník, tedy subjekt konkrétní a způsoby, kterými mohl svého věřitele poškodit, byly oproti současné právní úpravě formulovány poněkud úzce. Mezi formy jednání, kterými mohl dlužník, byť jen částečně zmařit uspokojení svého věřitele, patřilo dle zákona zničení, poškození,

¹²¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb.

zatajení, zcizení, učinění neupotřebitelnou nebo odstranění části svého majetku, dále předstírání nebo uznání neexistujícího práva nebo závazku. Poškozujícího jednání vůči svému věřiteli se dlužník také dopustil, pokud svůj majetek zdánlivě zmenšuje, nebo v řízení před soudem odmítne splnit zákonnou povinnost učinit prohlášení o svém majetku nebo o majetku právnické osoby, za kterou je oprávněn jednat, nebo v takovém prohlášení uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje. Zde bych zmínila skutečnost, že poslední z uvedených poškozujících forem jednání byla právní úpravou současného trestního zákoníku vyčleněna jako samostatná skutková podstata v § 227, a s určitými změnami nese název trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku. Skutková podstata poškození věřitele jiné osoby podle odstavce 2 obsahovala jako formy poškozujícího jednání vůči věřiteli jiné osoby pouze zničení, poškození, zatajení zcizení nebo odstranění části majetku dlužníka a také se vztahovala na případ, kdy pachatel k majetku dlužníka uplatní neexistující právo nebo pohledávku.

Velkou změnou oproti trestnímu zákonu z roku 1950 bylo zakotvení skutkové podstaty trestného činu zvýhodňování věřitele v § 256a. Předchozí právní úprava tuto skutkovou podstatu neobsahovala vůbec, jedná se tedy o skutkovou podstatu zcela novou, která byla zakotvena zejména z důvodu narůstajícího podílu ekonomické kriminality ve společnosti.

§ 256a

- (1) Kdo jako dlužník, který není schopen plnit své splatné závazky, zmaří, byť i jen částečně, uspokojení svého věřitele tím, že zvýhodní jiného věřitele, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem.*
- (2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 značnou škodu.*
- (3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu.*

Z hlediska obligatorních znaků skutkové podstaty je pachatelem subjekt konkrétní, tedy dlužník, který není schopen plnit splatné závazky. Zde je rozdíl oproti současné právní úpravě, kdy je jako obligatorní znak skutkové podstaty uvedena existence úpadku dlužníka. Po subjektivní stránce je vyžadováno zavinění úmyslné, neboť zákon výslovně nestanovil, že k trestní odpovědnosti pachatele postačí zavinění z nedbalosti. Objektem je majetkové právo věřitele, tedy právo na uspokojení jeho pohledávky. Po objektivní stránce jde o takové jednání, kdy dlužník zmaří, byť jen

částečně, uspokojení svého věřitele tím, že zvýhodní jiného věřitele. Tento trestní zákon v základní skutkové podstatě neobsahoval výši způsobené škody jako předpoklad trestní odpovědnosti, což je znatelný rozdíl oproti současné právní úpravě, kdy je podmínkou, že pachatel musí uvedeným jednáním způsobit na cizím majetku škodu nikoli malou.

Ze skupiny úpadkových deliktů byly v tomto trestním zákoně obsaženy také trestné činy porušování povinnosti při správě cizího majetku podle § 255, pletichy při řízení konkursním a vyrovnacím podle § 256b, předlužení podle § 256c a poškozování cizí věci podle § 257. Pro úplnost si dovoluji uvést, že zmíněný trestný čin předlužení podle § 256c byl téměř beze změn převzat do současné právní úpravy jako trestný čin způsobení úpadku podle § 224 TrZ. Jedinou výraznější odchylkou je, že v trestním zákoně z roku 1961 postačovalo k trestní odpovědnosti za tento trestný čin zavinění z vědomé nedbalosti, současná právní úprava však vyžaduje k trestní odpovědnosti pachatele zavinění z hrubé nedbalosti.

4. Ochrana věřitele v právním řádu

Právní vztahy mezi věřiteli a dlužníky, tedy závazkové právní vztahy, jsou upraveny normami soukromého práva. V těchto normách nalezneme úpravu jak základních pojmů s těmito vztahy souvisejících, tak jsou zde zakotveny i nástroje poskytující ochranu právům, které v rámci těchto vztahů vznikají. V předešlých kapitolách jsem se prozatím zabývala z velké části pouze ochranou věřitele upravenou normami práva trestního, ale tuto oblast ochrany je v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe, třeba chápat až jako krajní možnost, použitelnou až v momentě, kdy slabší nástroje ochrany podle ostatních právních norem nejsou v daném případě dostačující, a je tedy třeba přistoupit k trestním sankcím. Věřitelská práva jsou významně regulována a chráněna především normami práva soukromého, kde lze v právu občanském a obchodním nalézt mnoho institutů, jímž je možné posílit postavení věřitele jakožto slabší strany, která má v rámci závazkového právního vztahu oproti dlužníkovi zpravidla méně výhodné postavení. Toto tvrzení však nelze vztahovat na všechny případy obecně, ale vždy je třeba postavení stran posoudit v konkrétním případě a ve všech souvislostech.

Právní vztahy vznikající mezi věřiteli a dlužníky dle mého názoru vyžadují velkou míru pozornosti především z toho důvodu, že jejich obsah, tedy práva a povinnosti jednotlivých stran, mohou být často definovány nejen nedostatečně určitě, ale samozřejmě mohou trpět nejrůznějšími druhy právních vad a dalších nedostatků. Tyto vady a nedostatky často vznikají v důsledku autonomie vůle těchto smluvních stran, kterou jim ponechává oblast soukromého práva, a s tím je také spojena existence širokého spektra dispozitivních právních norem, kdy je v některých případech právě jejich vysoká míry dispozitivity snadno zneužitelná jednou stranou právního vztahu na úkor té druhé.

4.1. Ochrana věřitele v občanském právu

V předchozím odstavci jsem již zmínila, že právní vztahy mezi věřiteli a dlužníky jsou primárně zakotveny v normách soukromého práva. Z toho se odvíjí mimo jiné i skutečnost, že většinu pojmů užívaných trestním právem v souvislosti s ochranou věřitele, definuje občanský a obchodní zákoník. Už jen z podstaty věci, že se jedná o oblast soukromého práva lze dovodit, že účastníkům těchto právních vztahů je ponechána poměrně široká volnost v úpravě těchto právních vztahů, a jsou tak stanoveny podmínky, kdy se mohou od ustanovení v zákoně odchýlit.

Pokud se zaměřím na samotnou podstatu právních vztahů mezi dlužníky a věřiteli, je třeba říci, že způsob, jakým projevují svoji vůli navenek, je realizován zejména prostřednictvím právních úkonů. Právní úkon lze definovat jako projev vůle směřující ke vzniku, změně nebo zániku (zrušení) práv a povinností nebo ke způsobení jiných právních následků, které právní předpisy s takovými následky spojují.¹²² V souvislosti s ochranou věřitele, je třeba dle mého názoru na právní úkony nahlížet zejména z hlediska náležitostí právních úkonů a nedostatků a vad, které způsobují jejich neplatnost. Občanský zákoník v § 37 výslovně stanoví, že právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně, jinak je neplatný. Dále je v zákoně stanoveno, že pokud je předmětem právního úkonu nemožné plnění, je rovněž neplatný, ale obsahuje-li právní úkon chybu v psaní a počtech, neplatný není, pokud je jeho význam nepochybný. Další důvody neplatnosti právního úkonu zákon váže na nedostatek způsobilosti k právním úkonům, případně k existenci duševní poruchy, jestliže činí jednající osobu k právnímu úkonu neschopnou. Podle § 39 Občanského zákoníku je rovněž neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům a zákon také stanovuje neplatnost právního úkonu, pokud nebyl učiněn ve formě, kterou vyžaduje zákon, nebo na níž se účastníci dohodli.

Vedle absolutní neplatnosti právních úkonů existuje také neplatnost relativní, kdy jsou důvody této relativní neplatnosti právního úkonu taxativně vymezeny v § 40a Občanského zákoníku. Podmínkou je v tomto případě, že se neplatnosti musí dovolat ten, kdo je jí sám dotčen, do té doby je právní úkon považován za platný. Právní úkon se tak stává neplatným v okamžiku, kdy soud či jiný státní orgán na návrh oprávněného rozhodne o tom, že je úkon neplatný.¹²³ Je ovšem třeba dodat, že relativní neplatnosti právního úkonu se lze dovolat i mimosoudně, ale podle dostupné judikatury¹²⁴ postačí, když ten kdo je takovým právním úkonem dotčen a kdo jej přitom nezpůsobil, se relativní neplatnosti úkonu dovolal mimosoudně, a to projevem adresovaným účastníkům právního úkonu. Z uvedeného vyplývá, že chce-li se dotčený účastník dovolat relativní neplatnosti úkonu, je třeba, aby učinil projev vůle vůči ostatním účastníkům právního úkonu, přičemž je nezbytně nutné, aby dotčený účastník v takovém projevu vůle zcela jednoznačně vyjádřil skutečnost, že se jedná o uplatnění

¹²² ŠVESTKA, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009

¹²³ *Poradce 2003. Český Těšín: Poradce, 2003. Obchodní zákoník. Zákon s komentářem*, s. 33

¹²⁴ Rozsudek Krajského osudu v Hradci Králové ze dne 7.12.1994, sp.zn. 14 Co 512/94

relativní neplatnosti, a také musí uvést vadu právního úkonu, pro kterou se neplatnosti dovolává.¹²⁵

Na uvedené důvody neplatnosti právních úkonů je třeba zaměřit pozornost zejména v souvislosti s právními vztahy mezi věřiteli a dlužníky, neboť často z důvodu neplatnosti právního úkonu závazkový právní vztah mezi nimi ani nevznikne. Často tak dochází ke sporům, kdy jedna strana po druhé nárokuje plnění, ovšem z fakticky neexistujícího právního vztahu. Významným institutem v souvislosti s ochranou věřitele je odporovatelnost právních úkonů zakotvená v Občanském zákoníku.

4.1.1. Odporovatelnost právních úkonů

Od důvodů, které mají za následek neplatnost právních úkonů, bych nyní ráda přešla k momentu, kdy byl učiněn právní úkon a splňuje všechny požadované náležitosti, je tedy platný. Problém nastává v okamžiku, kdy existuje vztah mezi věřitelem a dlužníkem, a dlužník učiní projev vůle vůči třetí osobě, kdy vzniká nebezpečí, že by následkem takového projevu vůle mohl zkrátit věřitele na jeho majetkových právech. Typickým příkladem jsou převody nemovitostí, ve snaze „zbavit se“ majetku ve prospěch třetí osoby dříve, než by na základě usnesení o nařízení exekuce a následně vydaného exekučního příkazu mohl být takový majetek exekutorem zabaven. Účelným prostředkem, jak se může věřitel proti takovým dispozicím s majetkem dlužníka bránit, je odporovatelnost právních úkonů. Institut odporovatelnosti právních úkonů je zakotven v § 42a Občanského zákoníku a jeho znění je následující:

§ 42a

Odporovatelnost

- (1) *Věřitel se může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu neúčinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok proti dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byli již uspokojeni.*
- (2) *Odporovat je možné právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116,117), nebo které*

¹²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.1.1997, sp.zn. 2 Cdon 130/96

dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkům úmysl zkrátit věřitele i při náležité pečlivosti nemohla poznat.

- (3) *Právo odporovat právním úkonům lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch.*
- (4) *Právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch.*

Odporovatelnost právních úkonů je prostředek, jehož smyslem je umožnit věřiteli domáhat se prostřednictvím odpůrcí žaloby, aby soud prohlásil za právně neúčinné vůči věřiteli takové úkony, jimiž dlužník záměrně snižuje svůj majetek, čímž může být uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele omezeno či zcela zmařeno. Znamená to tedy, že majetek, jehož se odporovatelné právní úkony dlužníka týkají, může v případě úspěchu odpůrcí žaloby sloužit k uspokojení věřitelovy vymahatelné pohledávky, na úspěšně odporované úkony se potom ve vztahu k věřiteli hledí, jako by k nim vůbec nedošlo.¹²⁶ V souvislosti s odporovatelností právních úkonů vyjádřil Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku sp.zn. 30 Cdo 2474/2003 názor, že ne každý zkracující úkon dlužníka bude úspěšně odporovatelný. „*Jestliže však má dlužník – vzdor odporovatelnému právnímu úkonu a případným dluhům – vlastní majetek (movité či nemovité věci, pohledávky na účtu v peněžním ústavu, jiná práva, majetkové předměty), který postačuje k tomu, aby se z něj věřitel uspokojil, nejde hovořit o krácení pohledávky věřitele, a tudíž nejde o úspěšnou odporovatelnost právního úkonu týkajícího se majetku, na který by věřitel mohl vést s úspěchem exekuci.*“¹²⁷

Co se týče vztahu soukromoprávní a trestněprávní ochrany věřitele, nelze podmínit uplatnění trestněprávní ochrany využitím nástrojů práva soukromého. To znamená, že, aby mohl být dlužník trestně stíhán pro trestný čin poškození věřitele podle § 222 TrZ, nemusí tomuto stíhání předcházet uplatnění odpůrcí žaloby u civilního soudu. Tento názor byl ustálen v judikatuře, kdy byl vyjádřen *Nejvyšším*

¹²⁶ Poradce 2003. Český Těšín: Poradce, 2003. Obchodní zákoník. Zákon s komentářem s. 34

¹²⁷ ŠVESTKA, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, s. 143

soudem v rozhodnutí ze dne 27.4.2011 sp.zn. 5 Tdo 382/2011-15. Nejvyšší soud uvedl, že skutečnost, že poškozený nevyužil institut odporovatelnosti obsažený v ustanovení § 42a OZ, nemůže znamenat beztrestnost pachatele trestného činu poškození věřitele podle § 222 TrZ. V případě, že by poškozený dosáhl neúčinnosti právních úkonů podle citovaného ustanovení, mohl by takový výsledek ovlivnit nejvýše časové stadium uvedeného trestného činu, tj. rozsah, v jakém zůstal ve stadiu pokusu nebo zda byl dokonán.

Ve vztahu k odporovatelnosti a jejímu uplatnění v občanském soudním řízení může představovat značný problém pro žalobce unést důkazní břemeno. Tímto tématem se mimo jiné zabýval ve svém článku publikovaném v časopise „Právní rozhledy“ Mgr. Ing. Petr Baudyš, kdy zastává názor, že pro žalobce je unesení důkazního břemene takřka nesplnitelný úkol, neboť občanský zákoník požaduje, aby byl na jedné straně prokázán úmysl poškodit věřitele a na druhé straně vědomost o tomto úmyslu. Protože si ale byl zákonodárce této obtížnosti pravděpodobně vědom, usnadnil žalobci povinnost unést důkazní břemeno v případech, kdy dlužník učinil úkon poškozující věřitele ve prospěch osob blízkých. Tady postačí pouze to, aby žalobce prokázal, že se jedná o osobu blízkou, poté už je na této osobě, aby prokázala, že dlužníkův úmysl nemohla i při náležitě pečlivosti rozpoznat.¹²⁸ Uvedené ustanovení vztahující se na osoby blízké je pro věřitele velice důležité, neboť dlužník má často tendenci vyvést svůj majetek ze sféry věřitele tím, že ho převede na osobu z okruhu rodiny a má dojem, že tak se z něho věřitel nebude moci uspokojit, protože už není v jeho vlastnictví.

Moje úvaha k institutu odporovatelnosti obecně je taková, že odporovatelnost je pouze jedním z dílčích aspektů, vyjadřuje vlastně jiný úhel pohledu na chování dlužníka, které tak činí v úmyslu zkrátit uspokojení pohledávky svého věřitele. Jedná se o soukromoprávní pojetí, způsob, jak se bránit proti takovým úkonům cestou, kterou občanské právo nabízí a souběžně může být zpravidla uplatněna ochrana normami práva trestního, však mělo by to být realizováno v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe, tedy až v případě, kdy nebude ochrana podle norem soukromého práva dostatečně efektivní.

4.1.2. Zajišťovací instituty

V souvislosti s ochranou věřitele jsou často velmi efektivním nástrojem také instituty, kterými může svoji pohledávku zajistit a posílit tak své postavení vůči

¹²⁸ http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/art_3689/odporovatelnost.aspx, stav ke dni 18.3.2013

dlužníkovi. Vzniká tak situace, kdy vůči dlužníkovi věřitel neeviduje pouze samotný dluh, ale je zde ještě další nástroj, který může vůči dlužníkovi uplatnit v případě, že svůj dluh nesplatí řádně a včas, nebo se jedná jednoduše o posílení postavení dlužníka, které bude užitečné zejména v budoucím soudním sporu, který lze již zpravidla v situaci, kdy je zajištění závazku realizováno, předvídat. O nástrojích umožňující zajištění závazku se zmíním pouze stručně, jelikož jejich obsáhlejší výklad není úkolem této diplomové práce, ale přesto je pro komplexní pochopení dané problematiky třeba tyto nástroje alespoň nastínit.

Smluvní pokuta je způsob zajištění závazku, který je zakotven v § 544 OZ, a smluvní strany si ji sjednávají pro případ porušení povinnosti plynoucí ze smlouvy. Smluvní strana, která danou povinnost poruší je poté povinna smluvní pokutu zaplatit, i když oprávněnému účastníku nevznikla žádná škoda. Jedná se zajišťovací prostředek, který bezprostředně závisí na solventnosti dlužníka, protože pokud není na jeho straně dostatek vůle a finančních možností pro to, aby dostal splatnému závazku, lze očekávat jen těžko, že bude mít tato pokuta jiný účinek než ten, že o částku nezaplacené smluvní pokuty vzroste celková pohledávka vůči dlužníkovi.¹²⁹

Dalším ze způsobů zajištění závazků je ručení. Tento institut je zakotven v § 546 OZ a vzniká písemným prohlášením, jímž na sebe bere ručitel povinnost vůči věřiteli, že pohledávku uspokojí, jestliže ji neuspokojí dlužník. Ručení je poměrně často využívaným a rozšířeným způsobem zajištění závazku, které ale z mého pohledu bývá pro třetí osobu, která se za dlužníka zaručí často riskantní a nevýhodné, neboť v případě, že dlužník věřiteli svůj dluh neuhradí, je na ručiteli, aby tento dluh věřiteli uhradil. Ovšem nutno podotknout, že věřitel může po ručiteli toto plnění vymáhat pouze za předpokladu, že dlužník dluh nesplnil, ačkoli k tomu byl věřitelem písemně vyzván. Potom už je víceméně na schopnosti ručitele, aby plnění, které poskytl věřitel namísto dlužníka, na dlužníkovi v občanském soudním řízení vymohl.

Dalším významným způsobem zajištění závazku je zástavní smlouva, která je zakotvena v § 552 OZ a jedná se o takovou smlouvu, na jejímž základě se zřizuje zástavní právo. Toto právo slouží k zajištění pohledávky pro případ, že dluh, který jí odpovídá, nebude včas splněn s tím, že v tomto případě lze dosáhnout uspokojení z výtěžku zpeněžení zástavy. Protože jsem charakteristiku zástavního práva již uvedla ve výkladu skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele podle § 222 TrZ, neboť zřízení zástavního práva k majetku dlužníka je jedním z možných poškozujících jednání

¹²⁹ *Poradce 2003. Český Těšín: Poradce, 2003. Obchodní zákoník. Zákon s komentářem, s. 141*

vůči věřiteli, nebudu už se na tomto místě zabývat jeho podrobnějším výkladem. Závěrem bych k tomuto zajišťovacímu nástroji konstatovala, že podle mého názoru se jedná o v současnosti hojně využívaný institut zajištění pohledávky vůči dlužníkovi, zejména u nemovitostí, kdy jsou v současnosti vzhledem ke zhoršující se ekonomické situaci, stále častější případy kdy je věřitel nucen přistoupit ke zpeněžení zástavy, aby mohl svoji pohledávku uspokojit z jejího výtěžku. Zástavní právo k nemovitostem nevzniká uzavřením samotné zástavní smlouvy, ale až na základě pravomocného rozhodnutí katastrálního úřadu o povolení vkladu do katastru nemovitostí. Úprava řízení o tomto vkladu je ponechána zvláštní právní úpravě, kterou je zákon č. 265/1992 Sb., zákon o vlastnických a jiných právech k nemovitostem.¹³⁰

Zvláštním případem zastavení pohledávky je podzástavní právo, které vznikne, jestliže se pohledávka zajištěná zástavním právem dá do zástavy jinému zástavnímu věřiteli. Zákon stanoví, že se na podzástavní právo užití přiměřeně ustanovení o právu zástavním, jedná se tedy o instituty navzájem velmi podobné. Jeden podstatný rozdíl ale nalézt lze, a tím je skutečnost, že dle stávající právní úpravy může být předmětem zástavního práva, jímž se zajišťuje zastavená pohledávka, pouze věc, ale oproti tomu předmětem podzástavního práva mohou být i cenné papíry.¹³¹

Zadržovací právo je obsaženo v § 175 – 180 OZ a jeho využitelnost je vzhledem k jeho charakteru poměrně omezená. Věřitel u sebe může zdržet movitou věc, kterou je povinen vydat, a to k zajištění své pohledávky, kterou má proti osobě, jíž by byl jinak povinen tuto věc vydat.

4.1.3. Změny v oblasti ochrany věřitele v Novém občanském zákoníku

V novém občanském zákoníku dochází k výraznému posílení ochrany věřitele a obecně k zesílení jeho postavení v právních vztazích, což je jistě změnou pozitivní a ve společnosti potřebnou, neboť spolu se stále narůstající hospodářskou kriminalitou a s rozvojem ekonomiky obecně, je třeba detailněji upravit vztahy mezi věřiteli a dlužníky. Institut odporovatelnosti je v novém občanském zákoníku ponechán v dosavadní podobě, jen je pro něj zavedeno označení „relativní neúčinnost“. Dalšími oblastmi, kde bylo v důsledku nové právní úpravy postavení věřitele posíleno, je například promlčení, a také bylo obecně vyjasněno postavení věřitele vůči jednotlivým kategoriím dlužníků (např. dědicům nebo manželům). Postavení věřitele vůči manželům je vymezeno tak, že pokud není dluh manželi splněn a je nařízen výkon rozhodnutí,

¹³⁰ *Poradce 2003*. Český Těšín: Poradce, 2003. Obchodní zákoník. Zákon s komentářem, s. 98

¹³¹ Tamtéž, s. 100

věřitel může k uspokojení své pohledávky postihnout nejen majetek náležející oběma manželům, ale rovněž může svoji pohledávku uspokojit i z majetku, který náleží do vlastnictví jen jednoho z manželů.¹³²

Nový občanský zákoník obsahuje mimo jiné také rozsáhlé ustanovení o zástavním právu, kdy samostatně vyčleňuje část upravující zastavení podílu v obchodní korporaci, detailněji upravuje práva a povinnosti plynoucí ze zástavního práva a rovněž je také upraven výkon zástavního práva. Jako další příklad posílení postavení věřitele je úprava jednotlivých smluvních typů, která se liší od stávající právní úpravy a je propracovanější. Významným ustanovením je ve vztahu k ochraně věřitele zejména *uzavření smluv adhezním způsobem*, kde je hlavním účelem ochrana slabší smluvní strany, která neměla skutečnou příležitost ovlivnit obsah základních podmínek smlouvy, které byly určeny druhou smluvní stranou nebo dle jejích pokynů.

4.2. Ochrana věřitele v obchodním právu

Stejně jako ochrana věřitele v občanském právu, i jeho ochrana v obchodním právu má velký význam. Obsahuje množství nástrojů, které lze užít buď k posílení postavení věřitele, nebo nástroje, které slouží jako sankce za porušení povinností vyplývající ze vztahu mezi dlužníkem a věřitelem. Obchodní zákoník, jako kodex upravující postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy a některé další vztahy související s podnikáním, obsahuje důležité pojmy vztahující se k věřitelským právům a k podnikání obecně. Ve vztahu k hospodářské kriminalitě je důležitým obsahovým prvkem obchodního zákoníku ustanovení o obchodních společnostech, které významně upravuje vztahy uvnitř společností, jejich majetkové a právní poměry, a také postavení jednotlivých společníků. V této souvislosti je třeba zmínit zásadní změnu, kterou bude nová úprava práva obchodních společností. Právo obchodních společností bude vyčleněno do zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), a tento zákon tak částečně nahradí dosavadní obchodní zákoník.

Stejně jako občanský zákoník, i obchodní zákoník obsahuje množství nástrojů, které posilují postavení věřitele, v tomto případě posilují jeho postavení v obchodních závazkových vztazích, a poskytují mu tak určitou ochranu v těchto vztazích. Obchodní závazkové vztahy jsou podle § 261 ObchZ závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich

¹³² <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/media/107-veritel-a-dluhy-manzelu.html>, stav ke dni 10.3.2013

podnikatelské činnosti. Jedná se tedy o zvláštní případ závazkového právního vztahu, kde jsou stranami věřitel a dlužník, v tomto případě jde ale o vztahy mezi podnikateli.

Zajišťovacími instituty, kterými je možno posílit postavení věřitele a které se částečně liší od nástrojů v občanském zákoníku, jsou například smluvní pokuta, ručení, uznání závazku či smluvní pokuta. Bližším výkladem ochrany věřitele a jeho postavení se ve své práci nebudu zabývat, neboť se jedná o příliš rozsáhlou problematiku a pouhý exkurs by nebyl zdaleka dostačující. Na závěr bych si tedy dovolila malou poznámku, a to takovou, že nástroje chránící věřitele, které jsou zakotveny v obchodním právu, mají ve vztahu k oblasti hospodářské trestné činnosti neodmyslitelný význam. Pachatelé, kteří tuto činnost nejčastěji páchají, jsou právě podnikatelé, a proto je zpravidla efektivnější a účelnější uplatňovat v těchto případech odpovědnost podle jiných právních předpisů, v tomto případě předpisů obchodního práva. Vždyť například v případě práva obchodních společností jsou v obchodním zákoníku zakotveny četné sankce, které postavení společníka a jeho pravomoci, případně míru účasti ve společnosti, oslabují natolik, že se jedná o dostatečnou sankci.

4.3. Ochrana věřitele vzhledem k § 12 odst. 2 TrZ

Jednou z nejdůležitějších zásad, na které je postaven trestní zákoník a která je rovněž jedním ze stěžejních pilířů trestní politiky našeho státu, je zásada subsidiarity trestní represe. Tato zásada je zakotvena v § 12 odstavci 1 TrZ a stanovuje, že trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Ve vztahu k zásadě zákonnosti, která je obsažena v prvním odstavci uvedeného paragrafu, je tato zásada subsidiarity trestní represe určitým hmotněprávním korektivem, který zásadu zákonnosti omezuje, a v souladu s formálním pojetím trestného činu obecně vyjadřuje princip trestního práva jako krajní prostředek, tedy ultima ratio. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku uvádí, že *„trestnými činy mohou být pouze závažnější případy protispolečenských jednání, a to podle zásady, že tam, kde postačí k regulaci prostředky správního nebo civilního práva v širším slova smyslu, jsou trestněprávní prostředky nejen nadbytečné, ale z pohledu principu právního státu také nepřijatelné.“*¹³³ V této souvislosti je v důvodové zprávě také poukazováno na judikaturu Ústavního soudu, „*který ve svých nálezech opakovaně zdůraznil, že trestní právo má z podstaty principu „ultima ratio“ místo pouze tam, kde jiné prostředky z hlediska ochrany práv fyzických a právnických osob jsou vyčerpány,*

¹³³ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009, Sb.

*neúčinné nebo nevhodné (nález ze dne 3.března 2005, sp.zn. II. ÚS 413/04).*¹³⁴ Pokud by toto pojetí trestněprávní odpovědnosti v trestním zákoníku nebylo zakotveno, vznikaly by v praxi situace, kdy by byly trestněprávní sankce uplatňovány nepřiměřeně, často až zbytečně, a domnívám se dokonce, že trestní právo by tak ztrácelo nejen na efektivitě, ale v konečném důsledku také na svém smyslu. Již jsem uvedla, že princip ultima ratio znamená zásadu uplatnění trestněprávní odpovědnosti pachatele pouze za předpokladu, že pachatelovo jednání vykazuje určitou míru společenské škodlivosti a druhým, důležitějším bodem je, že nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Trestní právo tedy nastupuje v okamžiku, kdy jiné právní normy selžou. Pokud tedy nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle norem občanského, obchodního či správního práva, je třeba přistoupit k užití norem trestněprávních. Uplatnění zásady subsidiarity trestní represe má značný význam právě ve vztahu k majetkovým a hospodářským trestným činům, protože právě uplatnění odpovědnosti podle jiných právních norem bývá ve vztahu k pachateli často nejefektivnější.

V roce 2011 vydalo Nejvyšší státní zastupitelství *stanovisko sp.zn. I SL 742/2011* k uplatňování zásady subsidiarity trestní represe a škodlivosti činu. V tomto stanovisku zaujalo Nejvyšší státní zastupitelství k uplatňování zásady subsidiarity trestní represe takový názor, že společenská škodlivost je jedním z kritérií posuzovaných při uplatňování této zásady a nikoliv zákonným znakem trestného činu. Trestní zákoník však nevymezuje žádná obecná hlediska pro stanovení míry či stupně společenské škodlivosti činu, z nichž by se dala odvozovat minimální výše společenské škodlivosti (závažnosti) činu pro úvahu, podle níž by takový mohl, případně nemusel být považován za čin soudně trestný. Z tohoto důvodu bude každý čin, který naplňuje formální znaky trestného činu uvedené v zákoně, bude zpravidla trestným činem, aniž by bylo možno takový čin označit za čin, který není (dostatečně) společensky škodlivý. K případnému nedostatku škodlivosti činu Nejvyšší státní zastupitelství dále uvádí následující: *„Úvaha o tom, že pro nedostatek škodlivosti činu pro společnost není takové jednání trestným činem, se uplatní jen u případů zcela výjimečných, hraničních, zvláště těch, u nichž spodní práh trestnosti není jednoznačně vymezen kvantitativním nebo dostatečně přesným kvalitativním znakem, v nichž lze odůvodněně konstatovat, že posuzované jednání nedosáhlo ani dolní hranice společenské škodlivosti činu, tj. tam, kde evidentně neodpovídá ani nejlehčím běžně se vyskytujícím případům trestného činu dané skutkové podstaty (tj. vymyká-li se běžně vyskytujícím jednáním u dané skutkové podstaty).“* K uplatňování odpovědnosti podle jiných právních předpisů, ne tedy podle

¹³⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb.

norem trestního práva, zastává Nejvyšší státní zastupitelství takový názor, že uplatnění takové trestní odpovědnosti bez dalšího nevyklučuje uplatnění odpovědnosti trestní a navíc skutečnost, že pachatel nahradil škodu způsobenou při spáchání činu, který vykazuje znaky trestného činu, nelze hodnotit jako okolnost, která by sama o sobě dovolovala rezignovat na povinnost uplatnit trestní odpovědnost.¹³⁵

Pro uplatnění trestní odpovědnosti je třeba v daném případě přihlédnout vždy ke všem okolnostem, které jsou důležité zejména z hlediska posuzování míry škodlivosti činu pro společnost, a současně musí být naplněny formální znaky trestného činu, tj. znaky činu uvedené v trestním zákoníku. Souhlasím s názorem Nejvyššího státního zastupitelství, kdy by mělo platit, že náhrada škody způsobené spáchání činu, který naplňuje znaky trestného činu, nedovoluje upustit od uplatnění trestněprávní odpovědnosti pachatele. Kdyby to takto fungovalo v praxi, trestní právo by téměř ztrácelo svůj prvotní účel a nemělo by ve společnosti dostatečnou preventivní funkci. Pojetí trestního práva jako krajního prostředku je tedy podle mého názoru správné, ale aby bylo dostatečně efektivní, musí být zásada subsidiarity trestní represe uplatňována přiměřeně a v takových případech, kdy k nápravě pachatele opravdu není třeba přistoupit k přísnějším sankcím dle norem trestního práva.

¹³⁵<http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/rozhodovaci-a-metodicka-innost-nsz/vykladova-stanoviska/309>, stav ke dni 15.3.2013

5. Komparace s vybranou zahraniční právní úpravou

Prvky ochrany věřitele, a to nejen ochrany trestněprávní, ale i v dalších oblastech právního řádu, obsahují rovněž právní řády jiných států. Pro srovnání české právní úpravy s právní úpravou zahraniční, jsem si vybrala právní řád Slovenské republiky a právní řád Spolkové republiky Německo. Důvody, které mě vedly právě k tomuto výběru, byla v případě Slovenska vzájemná podobnost právních řádů, a tedy i pojetí trestněprávní ochrany věřitele, jak ji zakotvuje Slovenský trestní zákoník. Pro srovnání s právní úpravou Spolkové republiky Německo jsem se rozhodla proto, že Německo klade velký důraz na postavení věřitele a jeho ochranu v právním řádu, kdy je rovněž pojetí úpadkových deliktů a insolvenčního práva obecně formulováno celkem podrobně, a je tedy pro srovnání ideálním modelovým vzorem právního řádu evropské země.

5.1. Srovnání se slovenskou právní úpravou

Slovenská právní úprava má v porovnání s jinými státy s českým právním řádem nejvíce společných znaků. Toto je dáno samozřejmě historickým vývojem, kdy spolu byly oba státy spjaty, tedy logicky zde bylo i propojení právních řádů těchto států. Pokud se zaměřím na právní úpravu trestného činu poškození věřitele a trestného činu zvýhodnění věřitele, mohu říci, že se skutkové podstaty těchto trestných činů svojí podobou významně přibližují pojetí v českém trestním zákoníku. Slovenský trestní zákon č. 300/2005 Z.z. nabyl účinnosti 1. ledna 2006 a nahradil tak dosavadní zákon z roku 1961.

Z hlediska systematiky slovenského trestního zákona jsou trestné činy poškozování věřitele a zvýhodňování věřitele zakotveny v Hlavě IV. obsahující trestné činy proti majetku. Dále jsou zde zařazeny i další úpadkové delikty, mezi něž patří porušování povinnosti při správě cizího majetku, pletichy v souvislosti s řízením konkurzním a vyrovnacím a maření konkurzního nebo vyrovnacího řízení. Stejně jako jsem se otázkou zařazení těchto trestných činů do příslušné oblasti kriminality zabývala v předchozích kapitolách v českém trestním právu, vyvstává tato otázka nyní znovu i v trestním právu slovenském. Slovenský autor Tomáš Strémy se ve svém díle „*Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká*“ přiklání spíše k názoru, že jak trestný čin poškozování věřitele, tak trestný čin zvýhodňování věřitele mají být zařazeny spíše do oblasti majetkové trestné činnosti. Já si myslím, že v tomto případě si ale autor trochu protiřečí, neboť v tom samém díle uvádí, že mezi znaky ekonomické kriminality patří mimo jiné i sofistikované jednání pachatele, kterým je způsobena

vysoká škoda, způsob spáchání trestného činu je proměnlivý, to znamená, že pachatelé neustále mění metody a přizpůsobují je novým podmínkám tržního mechanismu. Navíc také autor uvádí, že se tento druh kriminality vyznačuje vysokou latencí, což je podmíněno tím, že se v těchto případech těžko vyhledávají a získávají důkazy pro náležité zjištění skutkového stavu věci.¹³⁶ To vše nasvědčuje spíše skutečnosti, že by měly být tyto trestné činy řazeny do oblasti kriminality ekonomické, resp. hospodářské, stejně jako je tomu v českém trestním právu, kdy jsou řazeny do oblasti majetkové kriminality spíše z formálního hlediska, tedy dle systematiky zvláštní části trestního zákoníku.

Stejně jako je tomu v České republice, i statistiky na Slovensku vykazují v souvislosti s ekonomickou kriminalitou takřka alarmující čísla představující výši způsobené škody. Od roku 2002 je na Slovensku patrný značný nárůst ekonomické kriminality, kdy v roce 2005 dosáhla výše způsobené škody touto trestnou činností dokonce 1 748,2 mil. EUR, kdy podíl ekonomické kriminality na celkové výši způsobené škody trestnou činností dosahuje již několik let až 90%. Výše uvedený autor Tomáš Strémy poukazuje na největší problém v souvislosti s ekonomickou kriminalitou, za který považuje nedostačující poznatky o tomto druhu kriminality na území Slovenské republiky a nedostatečné chápání trestní politiky v současné době. Jako návrh na zlepšení ve své knize například uvádí, že je třeba aplikovat v praxi ve větší míře znalosti o pachatelích, obětech, příčinách a možnostech prevence majetkové a ekonomické kriminality.¹³⁷ V tomto případě s autorem souhlasím, neboť když srovnám situaci na Slovensku se stavem v České republice, i zde je výše způsobené škody znatelná, rovněž téměř alarmující, ale pachatelé často trestní odpovědnosti z nějakého důvodu uniknou, nebo není spáchaná trestná činnost odhalena vůbec. Je tedy třeba pracovat na zlepšení přístupu k pachatelům a k této trestné činnosti obecně, zde ale nechci předbíhat, neboť touto problematikou se budu zabývat ještě v závěru mé práce.

Trestný čin poškozování věřitele je zakotven v § 239 a stejně jako v české právní úpravě, i zde jsou obsaženy dvě skutkové podstaty, poškozování věřitele vlastního a poškozování věřitele jiné osoby. Rozdíl je v označení tohoto trestného činu, kdy v českém trestním právu nesl tento trestný čin název poškozování věřitele až do roku

¹³⁶ Strémy, T., *Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká*, Trnavská univerzita v Trnave, Trnava 2010, s. 27

¹³⁷ Tamtéž, s. 7-11

2009, kdy se z něj s účinností nového trestního zákoníku stal trestný čin poškození věřitele.

Skutková podstata trestného činu poškozování věřitele vlastního podle § 239 odst. 1 slovenského trestního zákona zahrnuje několik forem jednání, kterými může pachatel zmařit uspokojení svého věřitele, a to i jen částečně. Oproti české právní úpravě slovenská formulace této skutkové podstaty mezi poškozující formy jednání nezahrnuje předstírání úpadku, ale naopak mezi tyto formy jednání navíc zahrnuje i výměnu majetku nebo jeho části. Stejně jako v českém trestním zákoníku, i v tomto případě je pachatelem trestného činu poškozování věřitele vlastního podle odstavce 1 dlužník, tedy konkrétní subjekt a pachatelem trestného činu poškozování věřitele jiné osoby je jiná osoba než dlužník. Ve srovnání s českou právní úpravou slovenský trestní zákon za spáchání tohoto trestného činu ukládá stejný trest, tedy trest odnětí svobody až na dvě léta. Kvalifikované skutkové podstaty v odstavcích 3,4 a 5 poté obsahují okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, mezi něž patří výše způsobené škody, nebo pokud je čin spáchán ze zvláštního motivu, pokud pachatel svým jednáním způsobí jinému úpadek nebo pokud je čin spáchán závažnějším způsobem jednání.

Trestný čin zvýhodňování věřitele je zakotven v § 240 slovenského trestního zákona. Toto pojetí skutkové podstaty ve slovenském zákoně se blíží pojetí v českém trestním zákoně účinném do roku 2009, kdy nebyla obligatorním znakem základní skutkové podstaty výše způsobené škody ani existence úpadku dlužníka jako konkrétního subjektu. Pachatelem podle slovenské právní úpravy je tedy subjekt konkrétní, kterým je dlužník, který není schopen plnit své splatné závazky a který zmaří, byť i jen částečně, uspokojení svého věřitele tím, že zvýhodní jiného věřitele. Za spáchání trestného činu zvýhodňování věřitele v jeho základní skutkové podstatě bude pachatel potrestán trestem odnětí svobody až na dvě léta, přičemž v odstavcích 2 a 3 je stanovena výše způsobené škody jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.

Po stránce subjektivní je u obou výše uvedených trestných činů vyžadováno zavinění úmyslné, neboť v souladu s § 17 slovenského trestního zákona není výslovně stanoveno, že postačí zavinění z nedbalosti. Toto pojetí tedy odpovídá pojetí zavinění v českém trestním právu. Na závěr komparace slovenské a českého pojetí uvedených trestných činů bych zhodnotila danou problematiku tak, že obě pojetí jsou si velmi podobné, i když v českém trestním zákoníku lze spatřovat určité inovativní kroky například s výše uvedenou výší způsobené škody jako obligatorního znaku skutkové podstaty. Slovenské pojetí tak spíše odpovídá české podobě těchto trestných činů tak, jak byly obsaženy v českém trestním zákoně účinném do roku 2009.

5.2. Srovnání s německou právní úpravou

Věřitel má v německém právu poměrně silné postavení, což se ve velké míře promítá i v právním zakotvení jeho ochrany a ochrany věřitelských práv obecně. Německé právo zahrnuje i detailně propracovanou koncepci práva insolvenčního, které se v oblasti úpadkových deliktů prolíná s trestním právem. Tento jev je tedy podobný českému pojetí úpadkových deliktů, kdy základ terminologie nacházíme v insolvenčním zákoně a obecnější pojmy související se závazkovými právními vztahy mezi dlužníky a věřiteli pak definuje právo občanské a obchodní.

Úpadkové delikty jsou zakotveny v Trestním zákoně Spolkové republiky Německo („Strafgesetzbuch der Bundesrepublik Deutschland“ - StGB), kdy stejně jako v dalších státech, prošly tyto delikty určitým historickým vývojem. V minulosti byly úpadkové delikty obsaženy v Konkursním řádu a až v roce 1976 v souvislosti s přijetím Prvního zákona k boji proti hospodářské kriminalitě, byly úpadkové delikty převedeny do trestního zákoníku. Jedním z hlavních účelů zavedení konkursních deliktů do hlavního trestního práva bylo, aby se zvýšil generálně preventivní účinek trestních skutkových podstat.¹³⁸

Skupinu úpadkových deliktů v současném německém právu tvoří spolu s několika dalšími trestnými činy, skutková podstata úpadku, která je zakotvena § 283 trestního zákoníku. Skutková podstata úpadku je formulována celkem podrobně, a pachatelem je v tomto případě ten, kdo při předlužení nebo při hrozící platební neschopnosti například skryje nebo zatají část svého jmění patřící v případě zahájení konkursního řízení ke konkursní podstatě, nebo je způsobem odporujícím požadavkům řádného hospodaření zničí, poškodí či učiní nepoužitelným. Dále je také pachatelem také ten, kdo při předlužení nebo při hrozící či vzniklé platební neschopnosti předstírá práva jiných nebo uznává smyšlená práva.¹³⁹ Tyto dva příklady uvádím jen pro ilustraci, jakým způsobem je formulována německá skutková podstata úpadku, neboť toto ustanovení německého trestního zákona je celkem obsáhlé a bylo by zbytečným odbočením od cíle mé diplomové práce.

V § 283c je obsažena skutková podstata trestného činu zvýhodnění věřitelů, která zahrnuje takové jednání dlužníka, který si je vědom své platební neschopnosti a poskytne věřiteli, aby ho zvýhodnil, jistotu nebo uspokojení, na které věřitel buď nemá nárok, anebo na něj nemá nárok tímto způsobem a v této době.¹⁴⁰ Zakotvení skutkové

¹³⁸ <http://www.kn.cz/clanek/trestnepravni-hlediska-nemeckeho-insolvenčního-prava>, stav k 19.3.2013

¹³⁹ tamtéž

¹⁴⁰ tamtéž

podstaty tohoto trestného činu vykazuje určitou míru podobnosti se skutkovou podstatou trestného činu zvýhodnění věřitele, která je obsažena v § 223 českého trestního zákoníku. Stejně jako v českém trestním právu, i německá podoba tohoto trestného činu považuje za obligatorní znak skutkové podstaty jednání, kterým dlužník zvýhodní jednoho věřitele na úkor věřitele jiného, a výsledkem je tedy nerovnoměrné uspokojení věřitelů. Pachatelem je dlužník, který si je vědom své platební neschopnosti, tedy konkrétní subjekt. V českém trestním právu je pachatelem rovněž subjekt konkrétní, ale obligatorním znakem je navíc existence úpadku dlužníka, jak jsem již zmínila v předchozích kapitolách.

Dalším insolvenčním deliktem, který je zakotven v německém trestním zákoníku, je trestný čin zvýhodňování dlužníka podle § 283d. Pachatelem je ten, kdo úmyslně, za vědomí platební neschopnosti dlužníka, případného zastavení plateb nebo zahájení konkursního řízení, zatají nebo zkraje části majetku patřící dlužníkovi a spadající do konkursní podstaty.¹⁴¹ Jedná se tedy o jistou formu poškozujícího jednání vůči věřiteli, kdy majetek, z kterého by mohla být věřitelova pohledávka jinak uspokojena, se takto nedostane do jeho dispozice.

Mezi další trestné činy související s insolvenčním právem, tedy spadající do oblasti tzv. insolvenčního trestního práva, patří ty, jejichž společné znaky vyplývají z jednání v krizovém období podniku. Často se tedy jedná o zmatené usilování o zatajování skutečné situace a pokračování vedení obchodů. Mezi tyto delikty patří například podvod peněžního úvěru a podvod úvěru na zboží vůči bankám a dodavatelům podle §263 a 265b, dále vydávání finančních směnek a nekrytých šeků podle § 263 trestního zákoníku¹⁴², a mnoho dalších deliktů souvisejících s touto problematikou. Z uvedeného vyplývá, že v německém právu existuje rozsáhlý systém ochrany věřitele, který má v právním řádu silné postavení a stejně jako v českém právu, je tento systém ochrany propojením několika právních oblastí, počínaje právem soukromým a právem insolvenčním, které obsahují slabší nástroje ochrany. Silnější nástroje ochrany věřitele, které umožňují uplatnění trestní odpovědnosti pachatele, jsou potom zakotveny v trestním zákoníku.

¹⁴¹ <http://www.kn.cz/clanek/trestnepravni-hlediska-nemeckeho-insolvenčního-prava>

¹⁴² tamtéž

6. Ochrana věřitele v evropském právu

Postavení věřitele a systém ochrany jeho práv nelze posuzovat pouze v rámci vnitrostátního právního řádu, ale je třeba zaměřit pozornost i ochranu věřitelských práv v rámci evropského práva. Systém evropského práva prošel za posledních několik let rozsáhlým vývojem a důležitými změnami, díky kterým normy evropského práva upravují stále širší spektrum vztahů na evropské úrovni. Zvláště významnou pozici má pro oblast evropského práva judikatura Evropského soudního dvora, která slouží zejména k výkladu jednotlivých norem a usnadňuje tak jejich aplikaci v praxi. V souvislosti s postavením věřitele v evropském právu je pozitivním jevem, který významně ovlivňuje podnikatelskou činnost subjektů, odstranění překážek volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu mezi členskými státy. Na jedné straně tak došlo v důsledku rozvoje vnitřního trhu k rozšíření podnikatelské činnosti mnoha podniků na území více členských států, na straně druhé ale vznikají jako důsledek i negativní jevy.¹⁴³ „Mezi jevy, které negativně ovlivňují vnitřní trh, patří úpadky podniků. V případě platební neschopnosti podniku se sídlem v jedné členské zemi jsou ovlivňovány pobočky a provozní závody umístěné v jiných členských zemích.“¹⁴⁴

Jednou ze zásad, kterou se řídí evropské právo, je budování a udržení vnitřního trhu, a právě z důvodu, aby bylo zajištěno řádné fungování tohoto vnitřního trhu, vznikla potřeba upravit insolvenční právo na evropské úrovni.¹⁴⁵ V důsledku rozvoje podnikání a rozšíření na více území členských států takřka bez výraznějších omezení, bylo třeba i výrazně posílit ochranu věřitele a jeho práv. Nejdůležitějším předpisem je v souvislosti s evropským úpadkovým právem Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 z 29. května 2000 o insolvenčním řízení. Toto nařízení je přímo použitelné v členských zemích, ovšem při jeho aplikaci na konkrétní případ, je třeba správně posoudit, zda se jedná o insolvenční řízení s mezinárodním prvkem. Pro určení příslušnosti soudu a pro určení rozhodného práva je potom hraničním určovatelem místo hlavních zájmů dlužníka (v originále „center of main interest“).¹⁴⁶ Účelem tohoto nařízení je tedy zajistit fungování přeshraničních insolvenčních řízení, která jsou v důsledku aktivit podniků v rámci vnitřního trhu, který se v EU vytvořil, stále častější. V tomto nařízení jsou vyjmenovány jednotlivé typy řízení, které jsou známé jednotlivým právním řádům a

¹⁴³ Hostinský, Jan. Věřitel v českém a evropském insolvenčním právu. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2009, s. 38

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 38

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 38-39

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 38

spadající pod toto nařízení, kdy je zde upravena jak dispozice jak dispozice s majetkem dlužníka, tak ustanovení insolvenčního správce.

Zajímavostí je, že toto Nařízení upravuje hlavní insolvenční řízení, a také insolvenční řízení sekundární. Hlavní insolvenční řízení bude to, které bude zahájeno v rámci členského státu a zahájit sekundární insolvenční řízení je potom umožněno soudu jiného členského státu, který je příslušný podle článku 3 odst. 2 Nařízení. Zahájení sekundárního insolvenčního řízení v jiném členském státě má za cíl umožnit lepší ochranu menších věřitelů pro které by bylo problematické uplatňovat svá práva v zemi hlavního řízení. Mezi zásady uvedeného sekundárního řízení potom patří například to, že má v podstatě neomezený teritoriální dopad, omezuje se pouze na majetek, který se nachází na území státu, kde sekundární řízení probíhá, a také nemá subsidiární charakter k hlavnímu řízení a jedná se o řízení samostatné.¹⁴⁷

V rámci evropského práva lze tedy v posledních letech pozorovat stále silnější tendence k europeizaci (někteří autoři hovoří o europeizaci) jednotlivých oblastí práva. Ochrana věřitele je rovněž jednou z těchto oblastí a je třeba jí věnovat zvýšenou pozornost i z toho důvodu, že v důsledku rozvoje vnitřního, tj. vlastně společného trhu, došlo k obecnému zpřístupnění a rozšíření podnikání na území členských států, v rámci tohoto trhu. Často tak může v rámci podnikatelských aktivit jednotlivých subjektů docházet ke vzniku nesrovnalostí a k jednání, které není tak zcela transparentní, což vedlo například k vytvoření insolvenčního práva na evropské úrovni, jak popisují výše. Věřiteli se tak mnohokrát znásobily možnosti, jak od dlužníka získat alespoň nějaké plnění ve chvíli, kdy je proti němu zahájeno insolvenční řízení. Harmonizace v této právní oblasti tak byla nezbytná, protože pokud by evropské právo insolvenční řízení neupravovalo, často by věřitel neměl žádné nástroje k tomu, jak v rámci insolvenčního řízení získat alespoň částečné uspokojení své pohledávky.

¹⁴⁷ Hostinský, Jan. Věřitel v českém a evropském insolvenčním právu. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2009, s. 54

7. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na výklad skutkových podstat trestných činů poškození věřitele a zvýhodnění věřitele, také jsem poukázala na význam těchto trestných činů v rámci skupiny úpadkových deliktů, a to vše samozřejmě ve světle aktuální judikatury k této problematice. Pro získání komplexního pohledu na danou problematiku jsem nemohla opomenout ani historický vývoj, na kterém lze demonstrovat, jak se jednotlivé skutkové podstaty měnily a vyvíjely v průběhu času. Objektem trestného činu poškození věřitele a zvýhodnění věřitele je ochrana věřitelských práv a zájem na uspokojení jejich pohledávky. Z tohoto důvodu je třeba nahlížet na oblast ochrany věřitele jako na celek, který prostupuje v různé intenzitě celým našim právním řádem. Proto jsem do své práce zařadila kapitolu věnující se ochraně věřitele v právním řádu, zejména v právu občanském a obchodním, kdy jsem následně posoudila vztah mimotrestní a trestněprávní odpovědnosti pachatele s přihlédnutím k zásadě subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 1 TrZ. Další kapitola byla věnována stručnému exkursu do právního řádu Slovenské republiky a Německé republiky, kdy jsem se snažila poukázat na vzájemnou podobnost a společné znaky právních úprav těchto států a české právní úpravy. Na závěr samozřejmě nesmí chybět ani posouzení problematiky ochrany věřitele v rámci evropského práva, neboť v posledních letech dochází k značnému rozvoji této oblasti, což je ve vztahu k ochraně věřitele patrné například z vytvoření insolvenčního práva na evropské úrovni.

Dospěla jsem k názoru, že v oblasti hospodářské kriminality je nesmírně důležité zaměřit se také na pachatele a jeho osobnost, studovat jeho chování a postupy při páčání trestné činnosti. V případech, kdy jsou pachateli nejčastěji tzv. bílé límečky, jak jsem nastínila v úvodu, je třeba klást velký důraz na analýzu chování pachatele a způsobu jeho myšlení.

Skutkové podstaty trestných činů poškození věřitele a zvýhodnění věřitele, tak jak jsou obsaženy v trestním zákoníku, je velmi obtížné aplikovat v praxi, často až nereálné. Jak jsem již naznačila v úvodu této práce, obě popsání jednání se vyskytují nejčastěji v obchodních vztazích, a nikoliv mezi běžnými občany. Z tohoto důvodu tak bývají tyto trestné činy někdy označovány jako hospodářské, přestože podle systematiky zvláštní části trestního zákoníku patří mezi trestné činy proti majetku. Tento jev svědčí o tom, že rozdělení deliktů na majetkové a hospodářské má spíše význam z hlediska systematiky trestního zákoníku, než z hlediska praktické aplikace trestního práva.

Faktorů, proč je tak obtížné aplikovat uvedené skutkové podstaty v praxi, je několik. Jedním z nich je právě osobnost pachatele, jeho často vysoká inteligence a detailně propracované postupy při páchání dané trestné činnosti. Nutno dodat, že pachatelé většinou velice dobře vědí, co dělají, jsou s danými postupy řádně obeznámeni a často se jedná o osoby pracující přímo v daném oboru, kterého se páchaná trestná činnost týká, nebo se v tomto oboru alespoň velmi dobře vyznají. Jejich postupy jsou často promyšlené opravdu do detailu, a tak se stává pro orgány činné v trestním řízení nesnadné tyto postupy odhalit. Pokud už k jejich odhalení dojde, je často pro sofistikovanost a odbornost pachatelova jednání obtížné aplikovat konkrétní skutkovou podstatu. Problém tedy dle mého názoru není ani tak v právní úpravě, protože nelze říci, že by nebyla dostatečně určitá nebo správně formulovaná, ale problém je spíše v procesu odhalování a v procedurálních aspektech při posuzování hospodářské kriminality. Samozřejmě respektuji zásadu subsidiarity trestní represe a uplatnění odpovědnosti podle norem trestního práva až jako ultima ratio, ale zároveň podle mého názoru mohou mít trestní sankce i důraznější preventivní účinek ve společnosti. Nabízí se otázka, proč by pachatelé zaměřeni na páchání hospodářské kriminality tuto činnost nepáchali, když vzhledem k trestním sankcím, které jim podle trestního zákoníku hrozí, se jim toto páchání vlastně „vyplatí“. Jedná se samozřejmě o jistou nadsázku, ale nereálná úvaha to zcela jistě není. Jak skutková podstata poškození věřitele podle § 222, tak skutková podstata trestného činu zvýhodnění věřitele podle § 223, obsahují výši způsobené škody na cizím majetku jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, ale ani v případě existence této okolnosti, si myslím, že výše trestní sazby není dostačující na to, aby zajišťovala dostatečnou generální prevenci. Řešením je tedy zpřísnění trestů a také to, aby se orgány činné v trestním řízení více zaměřili na osobnost pachatele, jeho chování, sociální postavení a podobně. Všechny tyto faktory poté mohou přispět k větším úspěchům při odhalování pachatelů hospodářské kriminality, kdy budou orgány činné v trestním řízení lépe znát osobnost pachatele a způsob, jakým přemýšlí, a budou tak moci lépe předvídat jeho postupy a jednání, které je mimochodem stále sofistikovanější.

Hospodářská kriminalita je jev, který je třeba posuzovat jako celek s přihlédnutím ke všem dílčím faktorům. Že jedním z těchto faktorů může být právě postavení pachatele a jeho status ve společnosti, jsem demonstrovala již na případu soudce Berky a konkursní mafie, kdy bylo tuto organizovanou zločineckou skupinu obtížné odhalit právě proto, že pachatelé byli velice zdatní v oblasti justice a insolvenčního práva, a dokázali tak úspěšně skrývat trestnou činnost, kterou soustavně

páchali. Důležitá je tedy prevence, která dle mého názoru není dostatečná a hlavně není dostatečně efektivní, aby případné pachatele odradila od páchaní trestné činnosti, proto je třeba do budoucna věnovat této oblasti více pozornosti a neustále rozvíjet postupy orgánů činných v trestním řízení stejně tak, jako své postupy rozvíjí pachatelé.

8. Resumé

The aim of this thesis is to provide a comprehensive insight in the area of property offences represented by the criminal offense of a damage caused to a creditor under Section 222 of the Criminal Code and the offense of advantaging of a particular creditor under Section 223 of the Criminal Code. The thesis further includes a brief description of typical perpetrators of these crimes, who are often referred to as ‘white-collar workers’, and presents recent statistics relating to property offences and economic criminality. In several instances, the present thesis also demonstrates close links between property offences and economic crimes, resulting in the fact that their respective classification according to the Criminal Code often differs from their classification in judicial practice. This is namely the case of the offense of a damage caused to a creditor and the offense of advantaging of a particular creditor, which are, according to the scheme of the special part of the Criminal Code, included in the section dealing with crimes against property, while in judicial rather practice they are ranked among economic crimes.

To provide a comprehensive explanation of the issue it was necessary not only to assess both crimes from the perspective of the recent case law, but also to describe the offenses in relation to a group of insolvency offenses to which they belong. Concepts such as bankruptcy, insolvency and many others are closely linked to offenses affecting the creditors’ rights; thus it was necessary to include a chapter explaining the basic concepts relating to bankruptcy and insolvency proceedings in general. Another chapter, describing the historical development of the protection of creditors, with an emphasis on the development of the offenses of damaging/ advantaging of a creditor, aims to provide a comprehensive view of how these facts and the whole area of bankruptcy law, have gradually evolved over time, and how their main characteristics have been formed.

The objective of this thesis was also to point out that the protection of a creditor is dealt with in almost the whole Czech legal system, and thus is not only embodied in the standards of criminal law. The concept of criminal responsibility as a means of a last resort (that is, where the claim of liability under other regulations is not effective enough) is important in this context. Another part of this thesis describes the tools of protection of creditors’ rights enshrined in the standards of civil and commercial law, with a brief excursion into the protection of creditors in the new Civil Code. Another chapter compares the Czech legislation with the legislation of Slovakia and Germany, with reference to some common features and similarities, since the protection of the

creditor is quite perfected in both legal systems of these countries. The final chapter deals with the concept of creditor protection under the European law, where there has been an ever stronger tendency in recent years to harmonize individual areas of legislation. These areas include the protection of creditors, as evidenced for example by the European insolvency law, which has been enshrined in the Council Regulation on insolvency proceedings.

At the end of my thesis, I have come to the conclusion that due to the way in which the constituent elements of criminal damage to / advantaging of a creditor are formulated, their case application is rather difficult. The area of property offences as a whole is characterized by relatively low effectiveness of the law enforcement bodies in identifying the crime and subsequent punishment of the offenders. As far as I am concerned, I see it necessary to improve the mechanisms of general prevention, for example by introducing more severe penalties for these crimes. There is hardly any other means of deterring offenders from committing crime apart from severe punishment. Another area that needs improving is the general comprehension of the offender's personality, in particular their behaviour and way of thinking, to be able to analyze their modus operandi (which is becoming more and more sophisticated). All this should, in my opinion, contribute to more efficient addressing of property offences.

9. Seznam použité literatury

Články a monografie

BALÍK, Stanislav a Stanislav BALÍK. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 221 s. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-807-3800-215.

Bečvář, J., Hrivnák, J., Kuruc, V., Kysel, P. *Jak efektivní jsou české a slovenské Represivní?: stíhání korupce a závažné hospodářské kriminality - situace, postupy a doporučení*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2007

BEJČEK, Josef, Karel ELIÁŠ a Přemysl RABAN. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010, li, 542 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-337-0.

ELIÁŠ, K. *Občanský zákoník: velký akademický komentář. Úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1.svazek*. Praha: Linde, 2008

Hostinský, Jan. *Věřitel v českém a evropském insolvenčním právu*. Vyd. 1. Ostrava Key Publishing, 2009

Inciardi, James, A. *Trestní spravedlnost: ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy*. Vyd. 1. Překlad Vladimír Drábek. Praha: Victoria Publishing, 1994

Jelínek, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha: Linde, 2005

KMEC, Jiří. *Evropské trestní právo: mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2006, xiii, 217 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 80-717-9535-6.

Kuchta, J., Válková, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2005

Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání. Praha:Leges, 2010

Nové jevy v hospodářské kriminalitě: sborník z mezinárodní konference konané na Právnické fakultě MU v Brně v únoru 2005. 1. vyd. Editor Alexander Nett. Brno: Masarykova univerzita, 2005, 307 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 290. ISBN 978-802-1038-318.

NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné: mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 379 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-807-3800-833.

Novotný, O., Zapletal, J., a kol., *Kriminologie*, Eurolex Bohemia, Praha 2001.

- Poradce 2003. Český Těšín: Poradce, 2003. Obchodní zákoník. Zákon s komentářem, s. 141
- Poradce. Český Těšín: Poradce, 2003. Insolventnost. Úplné znění s komentářem 2010. ISSN 1211-2437.
- Poradce. Český Těšín: Poradce, 2003. Občanský zákoník. Úplné znění s komentářem 2008. ISSN 1211-2437.
- Poradce. Český Těšín: Poradce, 2003. Trestní zákoník. Úplné znění s komentářem 2011. ISSN 1211-2437.
- Prouza, D. *Trestní zákoník (EZJ)*. 1. vydání. 2010. Praha: C.H.Beck. ISBN 978-80-7400-187-1
- Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990: sborník z mezinárodní konference konané na Právnické fakultě MU v Brně v únoru 2005*. Dotisk 1. vyd. Editor Ladislav Soukup. V Praze: Univerzita Karlova, 2003, 416 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 290. ISBN 80-246-0217-2.
- Scheinost, M., Baloun, V. a kol. *Výzkum ekonomické kriminality: stíhání korupce a závažné hospodářské kriminality - situace, postupy a doporučení*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci v Praze, 2004
- Strémy, T., *Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká*, Trnavská univerzita v Trnave, Trnava 2010
- Svatoš, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 153-154
- Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5
- Pavel Šámal, František Púry, Stanislav Rizman Trestní zákon*, 6. vydání. Praha: 2004. ISBN 80-7179-896-7
- Šámal, P., Púry, F., Sotolář, A., Štenglová, I. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2001.
- ŠVESTKA, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009
- Teryngel, J. *Nad trestní odpovědností podnikatele*. 1.vyd. Orac, 1998. ISBN 80-901938-9-7
- VLČEK, Eduard, Karel ELIÁŠ a Přemysl RABAN. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu: obchodní závazky*. 2. nezměň. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 66 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 346. ISBN 80-210-3506-4.

Právní předpisy

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech

Zákon č. 11/1918 Sb., O zřízení samostatného státu Československého

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Internetové zdroje

<http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>, stav ke dni 17.2.2013

<http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>, stav ke dni 20.2.2013

<http://hn.ihned.cz/c1-13995040-jak-to-chodilo-kdyz-konkurs-vyhlasil-berka>, stav ke dni 20.2.2013

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/154518-soud-osvobodil-brezinu-v-kauze-zkreslovani-udaju/>, stav ke dni 20.2.2013

http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/C63921855A889EDDC1257A4E00659AC7?openDocument&Highlight=0

http://cs.wikipedia.org/wiki/Trestn%C3%BD_%C4%8Din

<http://www.kakanien.info/Show.aspx?ID=1661>

http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/art_3689/odporovatelnost.aspx

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/media/107-veritel-a-dluhy-manzelu.html>, stav ke dni 10.3.2013

<http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/rozhodovaci-a-metodicka-cinnost-nsz/vykladova-stanoviska/309>, stav ke dni 15.3.2013

<http://www.beck-online.cz>

<http://www.justice.cz>

Ostatní zdroje

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb.

Zpráva o situaci v oblasti veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2011

System ASPI